

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för kultur-, religions- och utbildningsvetenskap

”Ett slit och släng jobb”

- En studie om gymnasieelevers uppfattningar av arbetet inom äldreomsorgen

Ida Andersson

VT 2012

Examensarbete, kandidatnivå, 15 hp
Pedagogik
Hälsopedagogiska programmet

Handledare: Paula Larsson
Examinator: Peter Gill

Förord

Med risk för besvikelse måste jag härmed erkänna att denna uppsats inte hållit mig vaken sena nätter eller framkallat smaken av kroppsvätskor som blod, svett och tårar, utan kommit till genom ett gemytligt skrivande. Självklart har jag haft ett stort stöd från familj och vänner, precis som alltid. Men motorn i uppsatsen har varit mitt engagemang för den åldrande befolkningen tillika äldreomsorgen. Därför vill jag rikta det största tacket till alla underbara åldringar som jag tidigare arbetat med, ni har skänkt mig en oerhörd ödmjukhet inför livet samt bidragit till mitt växande intresse. Utan er hade mitt engagemang för äldreomsorgen förmodligen aldrig fötts!

Nästa tack går till de fyra gymnasieungdomarna som utgjorde min studies respondenter. Er medverkan och välvilja att dela med er av tankar och funderingar har bidragit till denna studies resultat, fantastiskt! Ett tack även till rektorn och läraren som gav mig förtroendet att komma till er gymnasieskola.

Jag vill även rikta ett tack till min raka och ärliga handledare Paula Larsson vid Högskolan i Gävle samt min svägerska Hanna Albertsson som med stadigt kritisk blick läste uppsatsen och bidrog med värdefulla synpunkter.

Gävle, maj 2012

Ida. AB Andersson

Abstract

Andersson, I. (2012). *”Ett slit och släng jobb” – En studie om gymnasieelevers uppfattningar av arbetet inom äldreomsorgen*. Kandidatuppsats i pedagogik. Högskolan i Gävle, akademien för utbildning och ekonomi.

Denna studie handlar om attityder och uppfattningar av äldreomsorgen, statustrappan, immanent pedagogik samt skolverkets läroplan. Syftet var att undersöka elever på vård- och omsorgsprogrammet uppfattningar av arbetet inom äldreomsorgen. Studien genomfördes genom en fokusgrupp där fyra elever från vård- och omsorgsprogrammet sista läsår utgjorde studiens respondenter. Fenomenografin som ansats fungerade som en stöttepelare genom de centrala delarna, så som syfte, frågeställning, metod och analys. Fokusgruppens samtal varade under två timmar där två fallbeskrivningar utgjorde underlag för diskussion, datamaterialet transkriberades och analyserades sedan. Resultatet innebar att sju olika uppfattningar hittades, de presenteras i varsin beskrivningskategori där uppfattningen beskrivs. Dessa sju är; ”En plats där livet slutat”, ”att visa respekt skapar värdighet”, ”ett enkelt arbete”, ”inget framtidsyrke”, ”förebilder och positiva erfarenheter stärker vårdrket”, ”status bidrar till (o)intresse” och ”gymnasieutbildningen har betydelse för yrkesutövandet”. Respondenterna uppfattade inte äldreomsorgen som ett attraktivt framtidsyrke, de menade att vem som helst kunde utföra arbetsuppgifterna och att det var en stor anledning till att de hade andra framtidsplaner.

Keywords

Pedagogik, äldreomsorgen, uppfattningar, vård- och omsorgsprogrammet, elever.

Innehållsförteckning

1. Inledande avsnitt om äldreomsorgen.....	7
2. Forskningsbakgrund	8
2.1. Gymnasieskolans vård- och omsorgsprogram.....	8
2.2. Vårdstudenters uppfattningar av äldre och äldreomsorgen	8
2.3. Gerontologins och läroplanens påverkan på vårdstudenter	11
2.4. Sammanfattning	12
3. Teoretiskt ramverk	13
3.1. Statustrappan som ålderskategorisering och maktordning	13
3.2. Immanent pedagogik	14
3.3. Attityder och uppfattningar	15
4. Problemområde	16
5. Syfte	16
6. Frågeställning	16
7. Metod	17
7.1. Fenomenografi.....	17
7.2. Intervju och Intervjuguide	18
7.3. Fokusgrupp	18
7.4. Urval, målgrupp och val av fokusgrupp	20
7.5. Tillvägagångssätt	21
7.6. Tillförlitlighet och trovärdighet	22
7.7. Bearbetning av data	22
7.8. Forskningsetik	23
8. Resultat.....	24
8.1. Bakgrundsbeskrivning av gymnasieeleverna	24
8.2. Beskrivningskategorier – uppfattningar av äldre.....	25
8.2.1. En plats där livet slutat.....	25
8.2.2. Att visa respekt skapar värdighet	26
8.3. Beskrivningskategorier – uppfattningar av undersköterskeyrket	27
8.3.1. Ett enkelt arbete	27
8.3.2. Inget framtidsyrke	28

8.3.3. Förebilder och positiva erfarenheter stärker vårddyrket	29
8.3.4. Status bidrar till (o) intresse	30
8.3.5. Gymnasieutbildningen har betydelse för yrkesutövandet	31
9. Diskussion	32
9.1. Resultatdiskussion	33
9.1.1. ”Bara undersköterska” – hur uppfattningar skapas och påverkas	33
9.1.2. Yrkets status - ett mått på vår människosyn	33
9.1.3. Bristande förebilder -ingen identifikation till äldreomsorgen.....	35
9.1.4. Eleverna lär -genom läroplanen	36
9.2. Metoddiskussion	37
9.2.1. Vald metod	37
9.2.2. Studiens kvalité	39
10. Framtida forskning	41
11. Slutsatser	42
Referenslista	43
Bilaga1. Missiv.....	
Bilaga 2. Intervjuguide	

1. Inledande avsnitt om äldreomsorgen

För oss människor är åldrandet ett normalt livstecken, en del av livet. Allt som oftast handlar åldrandet om att livet förändras, inte sällan kantas det av krämpor och sjukdom. Samtidigt skänker det livskvalité att kunna fortsätta leva livet oberoende av andra och vara delaktig i samhället, men det är viktigt att tillägga att det går att ha och känna kontroll över sitt liv även om man på olika sätt är beroende av andra människor. Hälsan avgörs inte av den faktiska situationen, utan beror även av hur den tolkas och upplevs av individen (Agahi, Lagergren, Thorslund & Wånell, 2005). De som arbetar med äldre är därför en del i att skapa en meningsfull tillvaro för dem. I och med att de äldre blir fler och att en större grupp äldre når de riktigt höga åldrarna är det inte svårt att räkna ut att efterfrågan på vård och omsorg kommer att trappas upp. Det är omvårdnadspersonalen som kommer att ställas inför den utmanande uppgiften att ta hand om den äldre befolkningen (Koh, 2012). Mot denna bakgrund ligger det i samhällets intresse att säkerställa personalförsörjningen inom äldreomsorgen.

Forskning visar dock att många studenter har negativa attityder och uppfattningar av äldre och att arbeta inom äldreomsorgen (Koh, 2012; Lovell, 2006). För att svara mot samhällets behov av en bra vård och omsorg krävs det därför strategier för hur vårddyrket skall stärkas i syfte att göra arbetsområdet mer attraktivt. För att klara detta krävs det vidare forskning inom området, forskning som kan fortsätta söka svar på hur attityderna och uppfattningarna ser ut samt vad som ligger bakom dessa. Det har visat sig att gerontologi integrerat i läroplanen och därmed även i undervisningen har påverkat elevers uppfattningar av äldreomsorgen och äldre i positiv riktning (Koren m.fl., 2008). Gerontologin innefattar läran om åldrandet och att studera åldersrelaterade förändringar i livsprocesser från mognad till död (Nationalencyklopedin, 2012). Detta innebär att vi även behöver lyfta diskussionen som innefattar en större förståelse för hur elever lär och skapar sina olika uppfattningar. Utifrån det skulle det finnas en möjlighet att reducera negativa uppfattningar inför äldre och äldreomsorgen i syfte att svara mot samhällets gemensamma syn och framtida behov.

För att kunna utföra ett fullgott arbete är vi nog många som skulle påstå att det är viktigt att trivas med sitt arbete. När vi då diskuterar äldreomsorgen kan vi inte frångå att det centrala i arbetet handlar om de som bor där. För att göra ett bra arbete inom äldreomsorgen är därför min personliga övertygelse att man bör tycka om de äldre. När jag själv arbetade inom äldreomsorgen föddes mitt intresse för detta område. Jag trodde att jag skulle uppfatta arbetet som plågsamt, men senare visade det sig, visserligen ge mig en utmaning men även en enorm bekräftelse. Utmaningen innebar att se människan bakom olika sjukdomar och symtom som åldern kan ge. Det var för mig ett arbete där jag kände mig behövd och att i bästa fall kunna förgylla deras vardag eller åtminstone vara en del av dessa liv under deras sista levnadsår såg jag snarare som en ära än en börda. Även Koh (2012) menar att det finns olika sätt att se på äldre, antingen att de är bördor som kostar pengar eller personer som ska ges respekt och ära. Senare blev jag varse att det kunde finnas långt fler uppfattningar än den jag själv hade, vilket har utvecklats till ett engagemang inom frågor som rör äldreomsorgen.

2. Forskningsbakgrund

Bakgrunden tar upp tidigare forskning där läroplanen och undervisningen, samt orsaker och förklaringar till vårdstudenters uppfattning och attityder till äldre och äldreomsorgen diskuteras.

2.1. Gymnasieskolans vård- och omsorgsprogram

För att förstå hur elever blir formade behöver vi ta del av den läroplan som är överordnad deras undervisning. I skolverkets läroplan för gymnasieskolan står det bland annat om värderingar och mänskliga rättigheter; ”Enligt skollagen ska utbildningen utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.” (Skolverket, 2011, s.11). Detta handlar om utbildningens utformning, men utbildningen i sig skall även lyckas med att förmedla och förankra respekt för dessa rättigheter och värderingarna genom aktiv och medveten påverkan av eleverna, önskvärt är att dessa värderingar kommer till uttryck i det vardagliga livet (Skolverket, 2011).

Gymnasieskolan ska vidare vara en öppen plats där det finns utrymme för skilda uppfattningar, uppfattningar och ställningstaganden som dessutom ska uppmuntras av gymnasieskolan. Förståelse för andra människor ska även främjas, där en trygg identitet stärker förmågan att förstå och känna inlevelse för andra människors villkor och värderingsgrunder. Gymnasieskolan ska även främja elevernas allsidiga utveckling där utbildningen bidrar till att skapa ansvarskännande människor. Utbildningen ska vidare förbereda dem för att arbeta och verka i samhället (Skolverket, 2011).

Speciella riktlinjer för vård- och omsorgsprogrammet tas även upp i läroplanen där det beskrivs att programmet kan leda till arbete inom hälso- och sjukvård samt inom socialtjänst. ”Inom hälso- och sjukvård kan man arbeta på till exempel sjukhus, vårdcentral eller i hemsjukvård. Inom socialtjänst kan man arbeta i till exempel särskilt boende, gruppboende, daglig verksamhet, hemtjänst eller som personlig assistent.” (Skolverket, 2011, s.40).

Det arbete som kan fås efter avslutat program innebär att arbeta med att bevara eller återställa människors hälsa samt att vara ett stöd i deras förmåga att utveckla sina resurser. Grunden i arbetet är en människosyn där människors lika värde, mänsklig värdighet, livskvalitet och välbefinnande betonas. Av den anledningen ska elevernas utbildning innefatta kunskaper om människan ur olika aspekter; biologiska, psykologiska, sociala, kulturella och existentiella (Skolverket, 2011).

2.2. Vårdstudenters uppfattningar av äldre och äldreomsorgen

Litteraturgenomgången som Lovell (2006) genomförde visar att äldreomsorgen är det minst populära området att göra karriär inom för första årets sjuksköterskestudenter. Utifrån granskade enkätstudier visade det sig att respondenterna tyckte att omvårdnad av äldre var tråkig, frustrerande och bedrevs i obehaglig arbetsmiljö. Äldre människor uppfattades helt enkelt som tråkiga och improduktiva, arbetsmiljön upplevdes dessutom som tung, fysisk och rutinmässig. En lugn miljö på äldreboende skulle främja attityderna och benägenheten att ge

en bra vård, eftersom det då finns tidsutrymme att prata med och lära känna patienterna (Lovell, 2006). Forskaren menade att de många studenters ogynnsamma uppfattningar av äldre kunde komma från deras kultur, personliga uppfattningar, värderingar, eller media. Vidare kallade forskaren fenomenet för ”åldersdiskriminering” och menade att det som bidragit till denna bild kan vara en rädsla för döden, att ungdomar strävar efter fysisk skönhet, äldres brist på produktivitet samt bristen på forskning om representativa äldreboendestäder (Lovell, 2006).

En annan litteraturgenomgång genomförd av Koh (2012) undersökte även den vad sjuksköterskestudenter hade för attityder till äldre. Den visade i samklang med Lovell (2006) att sjuksköterskestudenter generellt hade negativa inställningar till äldre. Båda forskarna har samma teorier om vad som kan ha påverkat uppfattningarna och attityderna, Koh (2012) räknar upp personliga värderingar, kultur, eller erfarenheter som exempel och menar samtidigt att studenternas upplevda attityder till gerontologifältet kommer att göra det svårt att rekrytera den personal som krävs inom detta område. Därför undersökte även Koh (2012) möjligheten till attitydförändring och menar att de yrkesverksamma inom vård och omsorg har en stor roll vid attitydförändring och utvecklandet av positiva uppfattningar av och relationer till äldre. Men det finns även studier som pekar på att attityderna till äldre inte skulle utgöra ett hot för framtida personalförsörjning inom äldreomsorgen.

Diego m.fl. (2008) genomförde en enkätstudie som hade till syfte att undersöka vilka attityder de som studerade till yrken inom hälso- sjukvården (Sjuksköterskor, sjukgymnaster, tandläkare, arbetsterapeuter, socionomer, läkare) hade till äldre. Den visade att 54 % hade positiva attityder till äldre. Forskarna betonade att studenternas attityder till äldre kunde höras ihop med vilket läsår de var inne på, de valde att analysera de attityder som studenterna hade under sitt sista läsår. Frågeformuläret innebar att studenterna fick fylla i var de tyckte att de äldre befann sig på en sjugradig skala, exempelvis när det gällde självständighet i samhället, social utveckling och förmåga att interagera socialt. Ett exempel på en fråga var exempelvis om de uppfattade äldre som effektiva eller ineffektiva, desto lägre poäng desto mer positiva attityder. Forskarna frågade även efter om respondenterna bott med mor och farföräldrar, samt om de hade för avsikt att specialisera sig inom äldreomsorgen. 27 % hade bott tillsammans med far eller morföräldrar under fem eller fler år av sin uppväxt, 13 % hade fått utbildning i geriatrisk vård, 22 % hade tänkt på äldreomsorgen som ett alternativt yrkesval, resterande hade inte gjort det. Det fanns ingen skillnad i attityder mellan dem som levde med far eller morföräldrar och dem som inte gjort det. Socionomstudenterna hade mest positiva attityder till att äldre kunde anpassa sig till förändringar, forskarna tror att det beror på att de har den högsta medvetenheten om äldre i deras utbildning. Att en stor andel av de tillfrågade hade positiva attityder till äldre tänker forskarna kan förklaras med att de bor i en stadsdel med en äldre befolkning. De är dock medvetna om att en exponering av gamla människor inte automatiskt behöver leda till positiva attityder men gör ändå den möjliga kopplingen, speciellt eftersom det är friska äldre som syns ute på gatorna (Diego m.fl., 2008).

Även Koh (2010) menar att en exponering av äldre skulle kunna leda till positiva attityder, studenter som fått goda kunskaper om äldre genom att de arbetat på äldreboenden uppvisar en positiv attitydförändring. Litteraturgenomgången visade även att brist på exponering av äldre

påverkar sjuksköterskestudenters attityder till äldre (Koh, 2012). Lovell (2006) genomförde en litteraturgenomgång av studier med frågeformulär som även den stödjer resonemanget med att en exponering av äldre skulle förbättra attityderna till äldre. Den studien visade att praktik förbättrar elevernas attityder. Koh (2012) menar att det finns olika kulturella syner på äldre, antingen att de är bördor som kostar pengar eller människor som ska ges respekt och ära. Detta skulle kunna vara en förklaring till studenternas olika attityder, en annan förklaring som Koh (2012) ger är att det egna, samhälleliga inflytandet kan påverka de personliga attityderna och uppfattningarna.

En Australiensisk studie fokuserade på sjuksköterskestudenters uppfattningar om sina kunskaper, färdigheter och attityder till äldre. Ett program utformades där alla sjuksköterskestudenter fick delta i ett utbildningsprogram under den första terminen. De fick vara på samma vårdhem en dag i veckan under sex veckor och sedan fyra dagar i rad. Den teoretiska undervisningen grundade sig sedan till största del på de erfarenheter studenterna fått genom deras praktik och på så sätt underlättades inlärning genom att länka samman teoretiska och praktiska upplevelser (Rogan & Wyllie, 2003).

Programmets mål var att studenternas tidiga kontakter med äldre tillsammans med utbildningsprogrammet skulle bidra till positiva erfarenheter som i sin tur skulle påverka studenterna att engagera sig i äldreomsorgen. Ett urval av studenterna som frivilligt rekryterats fick sedan frågor om de kände sig förberedda för erfarenheterna, om de upplevde att deras färdigheter, kunskaper och känslor för äldre hade förändrats i och med programmet. De fick dessutom frågor om vad de trodde hade påverkat deras lärande, 160 stycken studenter svarade på en enkät och arton av dem deltog också i en fokusgrupp. Fokusgrupperna var fem till antalet med två till fem deltagare i varje, genomsnittsåldern för deltagarna i studien var 22,8 år och de flesta var kvinnor (Rogan & Wyllie, 2003).

Analysen visade att programmet med sin stödjande struktur hade kunnat engagera studenterna i att ta hand om äldre personer. De negativa attityderna som studenterna tidigare haft mot äldre hade ändrats och ett överraskande antal studenter visade ett intresse för vad som tidigare har varit ett opopulärt område. En upptäckt som studenterna beskriver är exempelvis termen värdighet, hur viktigt det är att inte se ner på olika sysslor som att exempelvis hjälpa en äldre vid toalettbesök. Det handlar inte om sysslan i sig utan om att behandla människan med värdighet (Rogan & Wyllie, 2003).

Fem teman som visade sig haft betydelse för studenternas uppfattningar om sina kunskaper, färdigheter och attityder till äldre skrevs fram. Det första temat bestod av att studenterna såg den äldre människan som en individ med en unik historia, det andra temat innebar att studenterna hade lärt sig att uppskatta den äldre människan, det tredje temat beskrev studenternas upplevelser av personlig utveckling, det fjärde temat beskrev studenternas uppfattningar av att bli och formas till en sjuksköterska, det femte temat beskrev de faktorer som studenterna identifierat som betydande för att lära sig om äldre samt förbereda sig för ett arbete inom äldreomsorgen (Rogan & Wyllie, 2003).

2.3. Gerontologins¹ och läroplanens påverkan på vårdstudenter

I en litteraturgenomgång som Lovell (2006) genomförde ingick bland annat en svensk studie från Söderhamn, som visade att unga sjuksköterskor runt 25 år hade negativa uppfattningar och attityder till äldre. En specialisering mot äldre visade sig vara ett opopulärt område och forskaren menade därför att lärares åsikter spelar stor roll, eftersom de kan fungera som förebilder och därmed främja eller stjälpa intresset. Diego m.fl. (2008) i sin tur anser att eftersom äldre är en specialistgenre inom medicin, bidrar den till att studenterna får positiva attityder till att arbeta med äldre. Dessa två studier motsätter sig något i denna fråga och det kan bero på att Diego m.fl. (2008) har undersökt flera studentgrupper medan Lovell (2006) endast undersökt sjuksköterskestudenter. Samtidigt kan det vara som Lovell (2006) menar, att studenterna påverkas av det som lärarna förmedlar, varför vi får anledning att tro att lärarna till studenterna i den studien marknadsförde specialiseringen mot äldre dåligt, kanske för att de själva hade negativa attityder till äldre. Men det finns även de studenter som tycker att ett arbete med äldre är givande och tillfredsställande eftersom de äldre kan dela med sig av sin enorma kunskapsbank och sina insikter om livet (Lovell, 2006).

Lovell (2006) menar vidare att det finns ett behov av en reviderad läroplan där åldrandet i större grad är integrerat, vilket skulle ge en mer holistisk syn på åldrande. I en studie som Lovell granskade hade precis detta gjorts med framgångsrika resultat, uppfattningarna och attityderna till äldre hade förbättrats och hållit i sig under en längre tidsperiod. En annan åtgärd som föreslås är att yngre sjuksköterskor borde ges mentorer som kan fungera som inspiration och vägledning. Det vore ett bra alternativ eftersom vissa menar att de som funderar på att arbeta med äldre endast kan bli inspirerade och påverkade av de yrkesverksammas passion och entusiasm för yrket (Lovell, 2006).

Det finns fler studier som undersökt vilken betydelse läroplanen har för studenternas attityder, Koren m.fl. (2008) har bland annat genomfört en studie med syfte att identifiera sköterskestudenters lärandebehov och deras attityder till äldre. För att undersöka studenternas attityder användes en sjugradig skala som bedömde attityderna, där respondenterna fick tänka på en typisk ”75åring”. För att bedöma de upplevda behoven av lärande betygsatte studenterna sin nuvarande kunskap inom gerontologi, liksom deras bekvämlighet med att arbeta inom äldreomsorgen. Studenternas attityder till äldre var ganska neutrala trots att de som deltog i studien hade haft sommarvikariat och praktik inom äldreomsorgen, dessutom hade gerontologi varit integrerat genom hela deras utbildning. Dock fanns det heller inga starkt negativa attityder till äldre, däremot var studenterna relativt ointresserade av att utveckla sina kunskaper om äldre. De uppskattade att de hade ganska bra kunskaper inom området i dagsläget och kände sig bekväma med att ta hand om äldre, kanske var det därför de inte var intresserade av att utveckla sina kunskaper. Studiens resultat i sin tur pekade på att deras kunskaper om äldre var låga, trots detta menar forskarna att erfarenheter av att arbeta med äldre kan främja positiva attityder. Desto mer kunskap studenterna får om äldre desto säkrare kommer de att bli i sitt eventuella arbete med äldre (Koren m.fl., 2008). Möjligtvis kan vi med detta dra slutsatsen att studenterna i denna studie hade haft negativa attityder till

---

¹ Gerontologin innefattar läran om åldrandet och att studera åldersrelaterade förändringar i livsprocesser från mognad till död (Nationalencyklopedin, 2012).

äldre om de inte haft arbetslivserfarenhet samt gerontologi integrerat i läroplanen. Men eftersom de haft detta förändrades deras attityder till att bli åtminstone neutrala. Forskarna hittade även samband som innebär att desto högre kunskapsnivå studenterna har under utbildningen desto mer troligt att studenterna kommer att fortbilda sig inom området, vilket stödjer deras tidigare resonemang om att studenterna kommer att bli mer säkra i sin yrkesroll om de får mer kunskap.

Det är viktigt att överväga om utbildningens läroplan behöver utvecklas menar forskarna och ger därför förslag på utvecklingsmöjligheter. De elever som har erfarenheter av äldre kan fungera som katalysatorer och dela med sig av sina kunskaper till de mindre erfarna studenterna, exempelvis genom att diskutera olika upplevelser och erfarenheter i undervisningen, eller att para ihop två studenter med olika erfarenheter när paruppgifter ska utföras. Lärare bör alltid ta hänsyn till elevernas eller studenternas utgångsläge vid planeringen av läroplaner i gerontologi för att stärka kunskapen om äldre och främja positiva attityder till äldre (Koren m.fl., 2008). Forskarna menar att det finns begränsat med forskning som har undersökt hälso- sjukvårds studenters attityder och kunskaper om äldre i relation till deras upplevda behov av lärande inom området. Resultatet från deras studie kan därför komma att användas för att skapa kurser och utveckla läroplaner i framtiden (Koren m.fl., 2008).

2.4. Sammanfattning

I figur 1 redovisas en sammanfattning av de viktiga aspekterna som framkommit utifrån de granskade studierna. Det bristande intresset för en vidareutbildning inom äldreområdet utgör ett hot för personalförsörjningen i framtiden, det som påverkar vårdstudenternas uppfattningar av äldreomsorgen är dels förebilder och dels exponeringen av gamla människor. För att förändra och förbättra utgångsläget är det därför viktigt att identifiera uppfattningar för att kunna arbeta med dessa. Även läroplanerna och undervisningen har betydelse för att förändra uppfattningar, då kunskap om äldre kan ge upphov till mer positiva uppfattningar och attityder.

Figur 1. Sammanfattning av forskningsfältet.

3. Teoretiskt ramverk

Ett teoretiskt ramverk har använts i denna studie för att ge perspektiv åt undersökningsämnet, teorin syftar till att berika och nyansera studiens intresseområde. Det teoretiska ramverket tar upp statustrappan, ålderskategorisering, maktordning, immanent pedagogik samt attityder och uppfattningar.

3.1. Statustrappan som ålderskategorisering och maktordning

En allmän uppfattning om äldre, åldrande och ålderdom är att det finns en stark sammankoppling mellan att åldras och att behöva vård. Att åldras, det vill säga att få rynkig hud, grått hår, avsaknad av hår, en mer sammankrumpen hållning är för många något som bör motverkas. Den äldre andelen av befolkningen framställs även ur ett nationalekonomiskt perspektiv som ett hot, det är något som kommer att kosta samhället pengar (Jönson, 2009).

Att sortera människor i grupper utifrån de egenskaper vi tillskriver dem kallas för social kategorisering, inom dessa kategorier finns det en social ordning och ett ordningsskapande. Ålderskategoriseringen kan ses som en grund för detta ordningsskapande och därmed som en maktordning i samhället i likhet med exempelvis genus, klass, etnicitet och funktionsnedsättning (Närvänen, 2009). Den ålderskategorisering som görs innebär att vi delar upp livet i olika faser där grunden bygger på att det finns en uppfattning om vad det innebär att tillhöra olika faser i livet. Det finns alltså en föreställning om vad det innebär att vara äldre, exempelvis kan faserna beskrivas utifrån kronologisk ålder och förväntad hälsa (Närvänen, 2009).

Konstruktionen av livsloppet i olika livsfaser betyder inte enbart att olika livsfaser utkristalliserades som skilda från och ordnade i förhållande till varandra i en sorts successionsordning. Den innebar också att de olika livsfaserna positionerades i relation till varandra i termer av status (Närvänen, 2009, s. 24).

Att vara vuxen ges högre status än att exempelvis vara barn, ungdom eller äldre, eftersom vuxendomen består i att vara produktiv och närande medan barn, ungdomar och äldre anses tärande. Mycket av dessa föreställningar hör givetvis ihop med att barn, unga och äldre inte är aktiva på arbetsmarknaden, att arbeta förknippas således i vårt samhälle med hög status. Livets trappa skulle kunna sättas i relation till en statustrappa, där barn och unga är på väg upp för trappan medan de som är i pensionsåldern är på väg ner för trappan (Närvänen, 2009). Även inom vårdsektorn finner vi liknande system, där statustrappan inom vårddyrket handlar om att arbeten som undersköterska, vårdbiträde och städare ligger längst ner medan sjukhuschefer och läkare finns högst upp. Däremellan finner vi sjukgymnaster, arbetsterapeuter och kuratorer. De flesta som finns längst ner och i mitten är kvinnor medan de flesta som finns högst upp är män (Öhman, 2009).

Närvänen (2009) beskriver att det även finns normer som är ålders- och livsfas relaterade, oftast handlar det om vilka aktiviteter och beteenden som förväntas av en ålderkategori när det exempelvis gäller utseende, klädsel och hur man ska agera för sin ålder i olika situationer. Det blir tydligt när normerna bryts, exempelvis när en person utför en aktivitet som den anses för ung eller för gammal för. Då synliggörs åldersordning och hur ålder används och görs i olika sociala sammanhang, den åldersrelaterade sociala ordningen upprätthålls genom att vi undviker att bryta mot dessa normer.

3.2. Immanent pedagogik

Säljö (1989) skiljer mellan inläring i skolan och utanför skolan. Där inläringen i skolan är medveten medan det även sker en mer omedveten inläring utanför skolan, i vardagliga sammanhang. Detta skulle kunna jämföras med begreppet immanent pedagogik. Ödman (1998) menade att immanent pedagogik är den påverkan vi människor utsätts för utan att vara medvetna om det. I varje tillfälle finns det underliggande budskap som påverkar oss. Det skulle innebära att det inte enbart är den medvetna inläringen i skolan som formar eleverna, utan att eleverna även påverkas utanför skolan. Men då på ett mer smygande och indirekt sätt, det vill säga att eleverna utanför skolan påverkas av olika budskap på ett mer immanent sätt. Givetvis går det inte att generalisera inläringen genom att mena att all inläring som sker utanför skolan är immanent på samma sätt som det inte är realistiskt att mena att all inläring som sker innanför skolans ramar är direkt och medveten. Däremot kan vi ana att det finns likheter mellan Säljös (1989) tankar om den omedvetna inläringen utanför skolan med Ödmans (1998) tankar om den immanenta pedagogiken.

Exempelvis kan det vara så att när det står i tidningarna om den bristande äldreomsorgen lär sig inte bara eleverna att dessa brister har påvisats, de lär sig även att det är en arbetsplats som bör undvikas på grund av bristerna och den tillföljande låga statusen. Det skulle kunna vara en form av immanent pedagogik, Ödman (1998) beskriver det som en smygande pedagogik som

inte är avsiktlig och planerad utan sker i det dolda. När det immanenta budskapet lärs in så kallas det för kryptoinläring. Immanent pedagogik är alltså själva påverkansprocessen som sedan leder till en form av inläring, kryptoinläring. Den påverkan som eleverna utsätts för utanför skolan skulle då kunna vara det som ligger till underlag för olika värderingar, attityder och uppfattningar. Ödman (1998) menar att inriktningen hos vår mer eller mindre omedvetna världsbild utgör vår mentalitet och mentalitetsformering. En tolkning är att mentaliteten formas utifrån de underliggande påverkansprocesser vi utsätts för, det vi lär oss utan att vara medvetna om det, alltså kryptoinläringen. När vi har lärt oss detta handlar vi därefter utan att ifrågasätta, det är kanske här värderingar, attityder och uppfattningar formas och kommer till uttryck.

3.3. Attityder och uppfattningar

De två begreppen attityder och uppfattningar behandlas ibland någorlunda synonymt, varför en kontextualisering och ett klargörande av dessa begrepp är av betydelse för arbetets fortgång. Utifrån Maio och Haddock (2009) beskrivs attityder som något som påverkar vilken typ av information vi uppfattar. Hur attityderna formas beror på exponeringen och uppfattning om omvärldens struktur, istället för att se saker objektivt påverkar våra attityder hur vi tolkar saker i vår omvärld. Attityder är bland annat mer benägna att uppfatta och tolka fördomar eftersom dessa är lättare att hämta från minnet än andra intryck. Det är attityderna som påverkar i hur stor utsträckning vi minns olika typer av information (Maio & Haddock, 2009). Uppfattningar i sin tur innebär att vi står för något som vi inte kan beskriva eller klä i ord eftersom vi aldrig reflekterat över det, Larsson (1986) beskriver det i relation till åsikt;

Med uppfattning menas inte vilken åsikt man har om något - en åsikt bygger ju på att man i någon mening väljer mellan alternativ - utan vad man håller för självklart. På så sätt kan man säga att uppfattningar ofta är den oreflekterade grund på vilken åsikter vilar (Larsson, 1986, s. 21).

Vi skulle kunna säga att vare sig det handlar om attityder eller uppfattningar så står det för någonting som vi lärt oss, "Nästan allt det vi kan har vi någon gång lärt oss." (Marton, Dahlgren, Svensson & Säljö, 1977, s. 9). Ända sedan barndomen har vi lärt oss vad som är värdefullt respektive värdelöst. Uppfattningar av olika fenomen eller objekt har vi lärt oss, exempelvis att uppfatta guld som värdefullt (Marton m.fl., 1977). Attityder enligt Maio och Haddock (2009) är en grund för vad vi över huvud taget kan uppfatta medan uppfattningar enligt Larsson (1986) är en grund för åsikter. Meningen med detta avsnitt är inte att leta efter någon mystisk innebörd av dessa två begrepp, det handlar mer om att kunna förhålla sig till dem i det fortsatta arbetet. Attityder kan tolkas som ett tyngre och djupare psykologisk begrepp och i folkmun kanske även med en negativ laddning. Uppfattningar handlar mer om det inlärd som kommer till uttryck genom åsikter. I motsats till attityder känns uppfattningar som ett relativt neutralt eller kanske något positivt laddat ord. Mot denna bakgrund är uppfattningar det begrepp som används i studien. Dock används begreppet attityder i stora delar av den forskning som bedrivits inom fältet, varför även det är ett återkommande begrepp.

Att studera uppfattningar handlar i mångt och mycket om att studera lärandet, det finns en forskningsinriktning som heter fenomenografi -beskrivning av uppfattad verklighet. Den uppkom av forskningsgruppen INOM -gruppen under 70-talet, där IN står för inläring och OM för omvärldsuppfattning (Säljö, 1989). Den form av inläring som lyfts fram inom fenomenografin är den som leder till att vi får en föreställning om hur vår omvärld ser ut och hur den fungerar. ”Vi ser inläring i första hand som en aktivitet hos oss själva varigenom våra uppfattningar av företeelser och händelser i vår omvärld förändras. Kunskap är med andra ord liktydlig med en uppfattning om någonting i vår verklighet.” (Marton m.fl., 1977, s. 12).

Ramverket för denna uppsats är inspirerat av delar ur fenomenografin, framförallt syfte, frågeställning, metod och analys. Meningen med att använda en forskningsinriktning är att bättre kunna förklara verkligheten utifrån forskningsintresset till skillnad från om inriktningen inte använts. Det blir ett sätt att se och beskriva verkligheten med större skärpa och precision, men det innebär även att verkligheten konstrueras på ett eller annat sätt. En viktig poäng att komma ihåg är att när ett perspektiv väljs, väljs samtidigt ett annat bort (Sohlberg, 2002).

4. Problemområde

Det kan komma att bli ett problem för den framtida personalförsörjningen tillika kvalitén på arbetet inom äldreomsorgen av att de som utbildar sig inom vård och omsorg ofta har negativa attityder till äldre. Den svenska gymnasieskolan innefattar vård- och omsorgsprogrammet och ett sätt att förstå var dessa elever står i frågor om att arbeta med äldre och inom äldreomsorgen är att undersöka deras uppfattningar av arbetet inom äldreomsorgen. Detta för att ha förutsättningar till att kunna utveckla läroplanen inom vård- och omsorgsprogrammet i syfte att tillmötesgå elevernas lärandebehov inom området. Problemet handlar visserligen inte enbart om att eleverna skall anpassas till ett arbete inom äldreomsorgen, det handlar även i stor grad om att utveckla äldreomsorgen som arbetsplats. Samtidigt är meningen inte att elever på vård- och omsorgsprogrammet skall vara styrda att skolas in i ett specifikt yrke, det handlar snarare om att öppna alla dörrar. Som det är nu finns det tendenser som innebär att dörren till äldreomsorgen är stängd, vilket då blir ett samhällsproblem i den bemärkelsen att personalekvationen inom äldreomsorgen inte kommer att gå ihop i framtiden.

5. Syfte

Syftet är att undersöka elever på vård- och omsorgsprogrammet uppfattningar av arbetet inom äldreomsorgen.

6. Frågeställning

- Vilka uppfattningar har några elever på vård- och omsorgsprogrammet av äldre som bor på ett äldreboende?

- Vilka uppfattningar har några elever på vård- och omsorgsprogrammet av äldreomsorgens undersköterskeyrke?

7. Metod

Metod betydde ursprungligen vägen till målet, man måste därför veta vad målet är (Kvale & Brinkmann, 2009). För att söka svar på frågeställningen har en metod och ett tillvägagångssätt som svarar mot målgrupp, syfte och frågeställning valts. För att ytterligare precisera skärpan har inspirationen av fenomenografin som forskningsansats används som en stöttele.

7.1. Fenomenografi

Den fenomenografiska synen på inläring beskrivs som en aktivitet där vi förändrar vårt sätt att se omvärlden. ”Det centrala temat är just att vi intresserar oss för den inläring som innebär att man kommer att uppfatta något på annat sätt än tidigare.” (Marton m.fl., 1977, s. 161). Marton m.fl. (1977) beskriver vidare att poängen är att analysera och beskriva hur världen framträder för olika människor. Det handlar alltså om att beskriva olika delar av den ”uppfattade världen”. För arbetets djup är det därför viktigt att välja en metod där olika människors tankar kommer till uttryck samt att skapa ett klimat där uppfattningar av fenomenet kan utläsas, exempelvis genom en diskussion.

”Syftet med forskningen har inte varit att beskriva fenomenet i sig eller deras intersubjektiva eller mer objektiva innebörd utan att beskriva fenomenen så som de uppfattas deras – subjektiva innebörd.” (Säljö, 1989, s. 34). Detta citat står för en viktig del i denna undersökning, där det centrala är respondenternas uppfattningar. Det är alltså inte meningen att söka svar på verkligheten med hjälp av deras uppfattningar, utan det är uppfattningarna som är verkligheten. Det intressanta är inte heller att kunna förklara fenomenet äldreomsorgen på ett bättre sätt med hjälp av respondenternas uppfattningar, det intressanta är deras uppfattningar. Detta är ett särdrag inom fenomenografin som forskningsansats som kallas för andra ordningens perspektiv, det innebär att vi inte letar efter en sanning ”bortom” vad människor säger utan att det som människor säger att de uppfattar är det som anses vara sanning. En fenomenografisk analys försöker därför beskriva vad människor har sagt (Larsson, 1986). För att klargöra detta närmare presenteras här nedan ett citat.

Det fenomenografiska forskningsobjektet kan sammanfattningsvis karaktäriseras på följande sätt: Vi vill beskriva hur fenomenen i omvärlden *uppfattas* av människor, detta innebär att vi är ute efter *innebörder* i stället för förklaringar, samband eller frekvenser. Detta innebär också att vi har valt att beskriva hur något *framstår* för dessa människor och *inte* hur något egentligen är (Larsson, 1986, s. 13).

Larsson (1986) beskriver vidare att det centrala i kvalitativa metoder är att försöka hitta de kategorier, beskrivningar eller modeller som bäst beskriver ett fenomen eller ett sammanhang i omvärlden. Problemet med val av metod är inte att hitta den generellt bästa metoden utan att

välja den metod som är bäst lämpad för syftet, syftet är alltså överordnat metoden. Metoden skall snarare ses som ett verktyg som underlättar vid kunskapssökandet.

7.2. Intervju och Intervjuguide

Intervjun är ett professionellt samtal, med en struktur och ett tydligt syfte. Den bygger på det vardagliga samtalet men vill få ut något mer än bara utbytet av tankar och åsikter. Det är ett bra verktyg för att få fram data genom omsorgsfullt ställda frågor och en närvaro i samtalet och lyssnandet. Intervjupersonen är underställd forskaren eftersom det är forskaren som har kontroll över situationen, det är även forskaren som bestämmer samtalsämnet och följer upp intervjupersonens svar. En viktig del i intervjun som forskningsmetod är att det datamaterial den genererar är subjektivt i den mening att det beror på de som blir intervjuade, detta ifrågasätts ibland. Men Kvale och Brinkmann (2009) menar att det är här styrkan ligger, eftersom det fångar och beskriver samma verklighet ur många perspektiv, det ger en flerdimensionell bild av vår mångsida värld. Det är detta djup som denna studie har till syfte att undersöka. Forskningsintervjun beskrivs vidare som ett hantverk där det är viktigt att tänka igenom viktiga frågor innan intervjuandet börjar, etiska och praktiska aspekter bör tas hänsyn till. ”Intervjuforskning är ett hantverk och kan, om den bedrivs väl, bli en konst” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 19). Den kvalitativa forskningsintervjun beskrivs som ostrukturerad och behöver därför en skicklig forskare som i stundens hetta har fingertoppskänslan att ställa de rätta frågorna och göra de rätta övervägandena. Det är inte fråga om någon utfrågning utan ett mänskligt samtal som sker genom ett samspel, det är detta som producerar kunskap.

Vid utformandet av en intervjuguide bör det tas hänsyn till ämnet för undersökningen men även till skapandet av ett bra samspel mellan intervjuare och intervjuperson. Det är inte alltid de bästa tematiska frågorna för undersökningen fungerar dynamiskt med intervjupersonen. Det ska vara frågor som är lätta att förstå, en forskningsfråga kan bli fler intervjufrågor samtidigt som en intervjufråga kan ge svar på fler forskningsfrågor (Kvale & Brinkmann, 2009). I denna undersökning har detta tagits i beaktning när intervjuguiden utformats, den har sedan använts som stimuli för att ge respondenterna rätt fokus (se bilaga 2).

En metod som liknar den traditionella intervjun på många sätt är fokusgruppen, en metod där en grupp samlas och för en diskussion kring ett givet ämne. Den stora skillnaden mot intervjun är att den som leder fokusgruppen har en mer passiv roll medan deltagarna uppmuntras att tala med varandra. Fokusgrupp är en lämplig metod för att undersöka attityder, uppfattningar och känslor inom ett speciellt ämnesområde (Denscombe, 2009). Det stämmer väl överrens med denna undersökningens syfte, som är just att undersöka uppfattningar av arbetet inom äldreomsorgen. Därför har metoden, som visserligen har många likheter med intervjun avgränsats till att gälla en fokusgrupp och i nästa stycke beskrivs denna metod och dess fördelar närmare.

7.3. Fokusgrupp

Fokusgrupp som undersökningsmetod innebär att en grupp människor samlas och diskuterar ett givet ämne där undersökningsledaren sitter med i gruppen och är moderator, det vill säga den som leder fokusgruppen (Wibeck, 2000). Poängen med fokusgruppen är att deltagarna ska diskutera med varandra, skillnaden mot en traditionell intervju är alltså den att

intervjuaren fungerar mer som en moderator som inte är lika delaktig i dialogen, utan istället intar en mer passiv men viktig roll. Detta beskriver även Cohen, Manion och Morrison (2000), då de klargör att data som genereras från fokusgruppen skapas genom att deltagarna talar med varandra. Moderatorns uppgifter är att vara uppmärksam och byta fokus när det behövs, se till så att gruppen håller sig till ämnet, ställa följdfrågor och uppmuntra till diskussion (Wibeck, 2000). I denna studie har fokusgruppens diskussion planerats och genomförts utifrån detta. Moderatorns uppgift är vidare att vara förberedd på olika tänkbara situationer, som att det exempelvis kan bli tyst, eller omvänt, att gruppens medlemmar kan prata i munnen på varandra (Bryman, 2011). Cohen m.fl. (2000) beskriver det som att moderatören ansvarar för att deltagarna har något att säga och att de vågar säga det också. Detta ställer givetvis krav på upplägg och det stimuli som presenteras för att skapa diskussion. Dessutom stimulerar moderatören till att fördjupa diskussionen samtidigt som samtalsprocessen ska störas så lite som möjligt, samtalen får hellre spreta lite ibland så länge det berör temat (Rosenqvist & Andrén, 2006). Det handlar alltså hela tiden om en avvägning, där det är viktigt för materialets kvalitet att samtalsfokus behålls samtidigt som moderatören inte får vara alltför delaktig. Innan varje delmoment i fokusgruppen avslutas ställs alltid frågan om det är någon som vill tillägga något (Wibeck, 2000).

Gruppdynamiken och interaktionen är alltså det som utgör grunden för den information som genereras. Diskussionen i fokusgruppen sätts i gång av ett så kallat stimulus som moderatören presenterar i början, detta är viktigt eftersom det bidrar till det fokus som är betydelsefullt för att konkretisera diskussionen (Denscombe, 2009). Även Cohen m.fl. (2000) lyfter vikten av diskussionens fokus, eftersom det är fokusgruppens fråga eller ämne som ligger till underlag för att besvara syfte och frågeställning. I denna undersökning användes två fallbeskrivningar som stimuli, det ena handlar om äldre och det andra om arbetet inom äldreomsorgen (se bilaga 2). Dessa två fallbeskrivningar svarar mot varsin av arbetets två frågeställningar. Moderatören för undersökningen tillika författaren av denna uppsats har själv konstruerat fallbeskrivningarna utifrån frågeställningarna. Målet med dem var att fånga en situation med en tillhörande känsla som respondenterna kunde känna igen sig i. För att fallbeskrivningarna skulle bidra till rätt fokus och fungera som stimuli till diskussion beskrev båda fallbeskrivningarna därför varsitt dilemma (se bilaga 2).

Angående de åsikter som kommer fram i diskussionen kan det antingen bli så att respondenterna tycker lika alternativt att deras uppfattningar skiljer sig helt och hållet, inget av alternativen behöver vara fördelaktigt eller till någon nackdel. En fördel med diskussionen är däremot inte bara att få veta vad respondenterna tänker utan också varför de tänker som de gör (Denscombe, 2009). Fokusgruppen som metod är därför lämplig när det söks efter kunskap som inte finns enkelt tillgängligt, utan kunskap som utvecklas genom just samtalen och reflektionen i gruppen (Rosenqvist & Andrén, 2006).

Med fokusgrupper går det delvis att studera innehåll; åsikter, attityder, tankar, uppfattningar och argument vilket görs i denna studie. Den andra delen som kan studeras är själva interaktionen (Wibeck, 2000). Men den aspekten av konversationen tas inte upp i detta arbete eftersom det är innehållet i diskussionen som är intressant för undersökningens syfte. Ytterligare fördelar med att välja fokusgrupp som metod i detta arbete är dels att det kan vara

lättare för respondenterna att diskutera komplexa ämnen i grupp och dels att de kan stimulera varandra till att utveckla sina tankegångar. Eftersom den är användbar vid känsliga ämnen kan en respondent exempelvis välja att vara tyst under en sekvens om den vill. De kan även själva välja på vilken nivå de väljer att uttrycka sig, det går att vara personlig eller att hålla åsikter på ett mer generellt plan. Denna information finns med på intervjuguiden och framfördes av moderatorn till respondenterna vid starten av fokusgruppen. Samtalet i fokusgruppen pågår oftast mellan en och en halv till två timmar, det behövs lite extra tid jämfört med en intervju eftersom det är fler som ska tala och stimulus som ska presenteras (Denscombe, 2009).

7.4. Urval, målgrupp och val av fokusgrupp

Urvalet av respondenter väljs oftast ut utifrån hur de stämmer överens med forskningstemat. Det finns fördelar med att använda en redan befintlig grupp, då det är lättare att bryta isen och tala om känsliga ämnen (Denscombe, 2009).

Målgruppen för denna undersökning är gymnasieelever som går på vård- och omsorgsprogrammet. Urvalet är ett strategiskt urval om fyra stycken elever från vård- och omsorgsprogrammets sista läsår. Enligt Kvale och Brinkmann (2009) innebär ett strategiskt urval att respondenterna i undersökningen väljs ut på grund av att de bär på den största kunskapen inom området som avses undersökas. Anledningen till att undersökningen genomfördes på gymnasieelever som går sista året är att de hunnit genomgått så stor del av sin utbildning som möjligt och därmed är de som ligger närmast arbetslivet tidsmässigt och kunskapsmässigt, vilket bäst svarar mot syftet som handlar om uppfattningar av arbetet inom äldreomsorgen. Fokusgruppens samtal genomfördes vid ett tillfälle eftersom det visade sig vara fullt tillräckligt för att uppnå syftet med undersökningen och därmed generera svar på studiens frågeställning.

Ett väl övervägt deltagarantal är viktigt för att alla ska känna sig sedda och komma till tals. Därför ska det inte vara för stort samtidigt som det behövs några stycken för att få till en diskussion och ett utbyte av åsikter, inte mindre än fyra och inte fler än sex menar Wibeck (2000). Även Rosenqvist och André (2006) är inne på samma spår när de beskriver att ett väl övervägt deltagarantal innebär att deltagarna ska kunna reflektera fritt med varandra kring den fråga eller det fenomen som presenteras för att få fram djupet i det som diskuteras. Fokusgruppen bör därför inte bestå av för många deltagare utan de menar att fyra till åtta deltagare är lämpligt. Mot den bakgrunden har ett deltagarantal om fyra personer valts.

Wibeck (2000) skriver om homogena respektive heterogena grupper. Den gruppen som valdes för undersökningen är homogen i det avseendet att deltagarna går i samma årskurs, på samma skola och i samma klass, de känner varandra och umgås privat. Fördelen med det är att de kan känna sig mer bekväma med varandra och vara mer villiga att dela med sig av tankar och erfarenheter eftersom de andra i gruppen har en likadan position. De utgör med andra ord en så kallad redan existerande grupp. När helt okända människor ska tala med varandra kan det bli stelt, de som är tystlåtna kanske inte säger någonting alls medan någon annan dominerar helt (Wibeck, 2000). Av dessa anledningar har en redan existerande grupp valts för denna undersökning, deltagarna är alltså redan en fungerande social enhet. Självklart finns det även nackdelar med en redan existerande grupp, bland annat att vissa saker riskeras att inte tas upp

för att det kan kännas självklart. Alla i gruppen kanske redan vet vad de står i en fråga, ett annat exempel är att respondenter som känner varandra och varandras historier väl kan referera till saker och kommunicera på ett sätt som gör det svårt för moderatorn att hänga med (Wibeck, 2000). Därför ombads respondenterna att tänka på detta, men det är självklart ingen garanti för att det inte skulle ske ändå och till en viss grad kan det nog inte ”tänkas” bort, men graden kanske kan sänkas något genom att göra dem medvetna om det.

7.5. Tillvägagångssätt

Ett missiv skickades (se bilaga 1) via e-post till rektorn för en gymnasieskola som hade gymnasieprogrammet vård och omsorg, en vecka förflöt sedan ringde jag och pratade med rektorn för skolan, därifrån gavs klartecken för undersökningen så länge ansvariga lärare ansåg att tidsutrymme för studien fanns. Via e-post kontaktades en av samordnarna för vård- och omsorgsprogrammet sista läsår, ytterligare en vecka gick varpå jag ringde igen. Den hänvisade personen var dock inte anträffbar men den som svarade visade sig undervisa en klass från vård- och omsorgsprogrammet, i den ingick både tvåor och treor. Ärendet förklarades, varvid jag blev inbjuden att genomföra min undersökning på dessa elever förutsatt att det fanns elever som samtyckte och ville vara med i undersökningen.

När dagen för undersökningstillfället kom var jag på plats i god tid före och väntade in ansvarig lärare för klassen. Hon visade det rum där undersökningen var tänkt att äga rum, ett enskilt rum med stolar och bord där respondenter och moderator kunde sitta nära varandra, där alla kunde se höra och ha ögonkontakt med varandra. Efter det träffade jag klassen och de från gymnasiets sista läsår fick själva anmäla sitt intresse för medverkan genom handuppräckning, fyra stycken ville delta. Eftersom det även var det tänkta antalet för studien uppstod aldrig någon situation där någon behövdes ”väljas bort”. Om så hade behövts hade detta skett genom lottning, eftersom alla redan uppfyllde urvalskriterierna.

Rummet där fokusgruppen skulle genomföras var upptaget de första tio minuterarna av undersökningen, varför respondenterna och jag som moderator satte oss vid ett bord precis utanför, där presenterade vi oss för varandra och de fick villkoren och syftet för undersökningen berättade för sig, det vill säga introduktionsavsnittet i intervjuguiden (se bilaga 2). Sedan blev det utsedda undersökningsrummet ledigt och vi flyttade över dit. Fokusgruppen inleddes då med öppningsfrågorna i intervjuguiden (se bilaga 2), dels för att få en värdefull bakgrundsbeskrivning om respondenterna men även för att börja med ”lättare” frågor som mjukar upp stämningen. Sedan fortskred fokussamtalet som planerat utifrån intervjuguiden, den första fallbeskrivningen lästes upp högt av moderatorn, respondenterna diskuterade och någon enstaka följdfråga ställdes av moderatorn för att byta fokus eller för att få en utveckling på ett resonemang. Det var ett avslappnat klimat och det märktes att de kände varandra och inte var ”rädda” att tala inför varandra. En kort bensträckare togs efter första fallbeskrivningen och dess diskussion och därefter genomfördes samma procedur med fallbeskrivning nummer två. I slutet av denna uppmanades respondenterna att diskutera ur ett mer lösningsinriktat perspektiv (se bilaga 2). Tidigare hade diskussionen mest handlat om berättelser och erfarenheter, jag ville även få dem att fundera kring bakomliggande faktorer. Sammanlagt pågick fokussamtalet under två timmar och dokumenterades genom

ljudinspelning. Fokusgruppens samtal avslutades genom att respondenterna tackades och de beskrev positiva upplevelser av sin medverkan vid diskussionen.

7.6. Tillförlitlighet och trovärdighet

Inom den didaktiska forskningen beskriver Rosenqvist och André (2006) att man hellre använder andra begrepp än validitet och reliabilitet. Detta på grund av att dessa begrepp är kopplade till generaliserbara resultat, andra begreppen som används är tillförlitlighet och trovärdighet. I Vetenskapsrådets skrift, god forskningssed (2011) tas begreppen tillförlitlighet och kvalité upp. Där olika aspekter som bidrar till att stärka arbetets trovärdighet och tillförlitlighet lyfts, det handlar alltså om uppsatsens kvalité.

Vetenskapsrådet (2011) beskriver att studiens förutsättningar och utgångspunkter måste motiveras och tydliggöras samt att syftet med studien samt dess frågeställning ska vara tydligt formulerade. Metoden ska beskrivas utförligt och även utföras på ett etiskt och korrekt sätt, den ska dessutom svara mot studiens syfte och frågeställning. Studiens material bör noggrant samlas in och genomgå en kritisk och systematisk analys. Det finns i stort sett alltid felkällor, vilket ska diskuteras. Andra faktorer som bidrar till arbetets kvalité är ordning och struktur, det ska gå att förstå hela processen på ett tydligt sätt. Nyskapande och vetenskaplig fantasi är även något som stärker arbetet. Detta är dock ingen checklista, utan det är arbetets helhet som avgör den slutgiltiga kvalitén (Vetenskapsrådet, 2011).

Det krävs en ödmjukhet för att förstå tillförlitligheten hos studiens resultat, att överskatta och vidga betydelsen av resultatet är ett vanligt misstag. För att ytterligare öka trovärdigheten i resultatet krävs en tydlig, kritisk och ärlig diskussion om vad som kan ha påverkat resultatet, samt på vilket sätt det kan ha blivit påverkat. Det är alltså viktigt att diskutera och förstå studiens möjliga felkällor (Vetenskapsrådet, 2011).

7.7. Bearbetning av data

Databearbetning utifrån ett fenomenografiskt synsätt innebär att finna skilda kategorier där olika uppfattningar kan beskrivas. Kvalitativ metod innebär att olika fenomen i omvärlden gestaltas och fenomenografin som ansats ägnar sig åt att beskriva hur ett fenomen framstår på olika sätt hos människor. Den fenomenografiska analysen innebär därför att beskriva olika typer av resonemang så bra som möjligt, detta ger olika beskrivningskategorier som i sin tur representerar olika sätt att föreställa sig ett och samma fenomen (Larsson, 1986).

Analysprocessen i detta arbete skedde samtidigt som datamaterialet bearbetades och var inspirerad av den fenomenografiska analysmodell i sju fasen som Dahlgren och Johansson (2009) beskriver. Den första fasen handlar om att bekanta sig med det transkriberade datamaterialet, den andra fasen om att markera de mest betydelsefulla uttalandena och den tredje fasen om att jämföra dessa olika passager för att hitta likheter och skillnader. Den fjärde fasen innebär att gruppera de skillnader och likheter som har hittats, den femte fasen att försöka hitta kärnan i likheterna mellan de olika kategorierna. Det är här gränsen mellan olika uppfattningar dras, vad som ska tillhöra vilken kategori bestäms. Kategorierna får sina namn i den sjätte fasen och i den sjunde fasen granskas och jämförs alla passager för att kontrollera att alla kategorier är uttömmande. Ett uttalande ska exempelvis inte kunna rymmas i två

kategorier, denna fas brukar därför innebära att ett större antal kategorier blir ett fåtal eftersom det oftast finns kategorier som kan smälta ihop och bilda en gemensam kategori (Dahlgren & Johansson, 2009). I denna studie markerades de mest betydelsefulla resonemangen med överstrykningspenna, varpå de uttalandena som liknade varandra och stod för samma typ av uppfattning jämfördes och grupperades ihop innan de skrevs in i ett dokument. När grupperingarna skrevs in i ett dokument fick de preliminära namn eftersom de då behövde rubriker som skilde dem åt. Dessa rubriker kom sedan att ändras och preciseras i och med jämförandet i fas sju där tretton första rubriker bildade sju slutliga kategorier.

Det är viktigt att göra en grundlig analys för att hitta mönster och sätt att resonera, vid en yttlig analys försvinner lite av poängen med en kvalitativ undersökning eftersom detta endast ger ett resultat som är känt sedan tidigare eller som går att räkna ut (Larsson, 1986). Det är uppsatsförfattaren som genomför analysen och självklart påverkar dennes identitet processen vid bearbetningen av kvalitativ data. Dennes värderingar och övertygelser kan aldrig helt uteslutas, istället utgör detta en viktig del av analysen. Det kvalitativa datat produceras dessutom medan det tolkas och används (Denscombe, 2009). I och med detta har alltid uppsatsförfattaren en central del, i detta fall är arbetet inspirerat av ansatsen fenomenografi vilket i sin tur dels påverkar hur undersökningen går till och i synnerlighet utfallet av resultatet. Inom fenomenografin som forskningsinriktning finns det en närhet till den kontextuella analysen (Marton m.fl., 1977). I detta arbete används endast utvalda delar av fenomenografin och den kontextuella analysen är en av de delar som valts bort. Istället sker analysen i samband med databearbetningen och utifrån de sju stegen som tidigare beskrevs.

Denna studie syftar till att undersöka fenomenet uppfattningar av arbetet inom äldreomsorgen, där uppfattningar av äldre som bor på äldreboenden och uppfattningar av äldreomsorgens undersköterskeyrke ingår. För att underlätta bearbetningen av data kan det vara bra att stryka för var ett visst fenomen behandlas. Sedan kan olika resonemang av samma fenomen sättas ihop för att skapa en överblick (Larsson, 1986). I denna uppsats har detta bearbetningssätt kompletterat de sju stegen som tidigare beskrevs i och med att uppfattningar av äldre och uppfattningar av undersköterskeyrket separerats i analysprocessen. Datamaterialet som dokumenterades genom ljudinspelning transkriberades, vilket genererade i fyrtiosex sidor utskrivet material. Detta lästes sedan igenom flertalet gånger och bearbetades utifrån de sju stegen för att finna de beskrivningskategorier som var och en beskriver varsin uppfattning. Beskrivningskategorierna fick varsitt namn (rubrik) som ska fånga känslan i uppfattningen (Dahlgren & Johansson, 2009). I datamaterialet benämns moderatorn som M och de fyra respondenterna som A, B, C, D, men i det färdigbearbetade materialet har de dock varsitt fingerat namn. Eftersom att det var en manlig respondent har hans namn gjorts om till ett kvinnligt namn, av den anledningen att hans konfidentialitet annars inte skulle kunna garanterats då det skulle syns vad han sagt under fokusgruppen och inte.

7.8. Forskningsetik

Konfidentialitet är det forskningsetiska ställningstagandet som främst berör denna studie. Det innebär att de som deltar i studien är skyddade mot att obehöriga tar del av datamaterialet.

Dock kan inte forskaren avgöra vem som är behörig eller inte behörig att kontrollera forskningen om så bedöms nödvändigt. Det kan finnas andra forskare som är intresserade av uppgifterna för sin egen forskning, ibland kan det exempelvis bli så att en forskare får ta del av materialet men inte kontakta personerna som medverkat i undersökningen (Vetenskapsrådet, 2011).

En annan del av konfidentialiteten innebär att respondenterna aidentifieras i största möjliga mån, det innebär att deras namn är fingerade, samt att orten för studien och namnet på skolan inte skrivs ut. För den delen innebär det inte att de kan göras helt anonyma, eftersom läraren och de övriga eleverna i klassen såg vilka som blev utvalda till att genomföra studien. Däremot kommer utomstående aldrig att kunna veta med säkerhet vem som har sagt vad, det vet dock respondenterna. Därför informerades de om konfidentialiteten och ombads att respektera varandra genom att inte sprida informationen om vad som sagts under undersökningen vidare. Det är en roll som Denscombe (2009) menar att moderatören i en fokusgrupp har, det vill säga att påminna respondenterna om att det som sagts vid diskussion ska behandlas konfidentiellt. De som deltog i undersökningen gjorde det på frivillig basis med vetskapen om att det gick att avbryta sin medverkan när som helst samt att det inte fanns några krav på att berätta om saker som inte kändes bra.

Vidare är hanteringen och arkiveringen av datamaterialet viktigt för studiens etiska försvarbarhet (Vetenskapsrådet, 2011). I denna studie dokumenterades fokusgruppens samtal genom ljudinspelning, detta material hanterades på ett forskningsetiskt korrekt sätt genom att inget datamaterial spreds så att någon obehörig kunde ta del av det och materialet lämnades sedan till institutionen för arkivering.

8. Resultat

Resultatet består av de beskrivningskategorier som analysprocessen genererade i. En kategori står för en uppfattning och en annan kategori för en annan uppfattning och så vidare. Detta kategoriseringssystem består i detta arbete av två beskrivningskategorier utifrån respondenternas uppfattningar av äldre som bor på äldreboende och fem beskrivningskategorier utifrån respondenternas uppfattningar av äldreomsorgens undersköterskeyrke som tillsammans svarar mot studiens syfte. Det är fokusgruppens diskussion utifrån de två fallbeskrivningarna (se bilaga 2) som har utgjort grunden för beskrivningskategorierna.

Resultatet består även av en bakgrundsbeskrivning av respondenterna som syftar till att ge läsaren en bild och en förståelse för de gymnasieelever som medverkade i studien. Denna del inleder resultatavsnittet och grundar sig på de frågor som moderatören ställde till respondenterna i öppningsfasen av fokusgruppen (se bilaga 2).

8.1. Bakgrundsbeskrivning av gymnasieeleverna

De fyra gymnasieeleverna som utgjorde studiens respondenter gick på vård- och omsorgsprogrammet sista läsår, tre av dem var arton år och en hade hunnit fyllt nitton år. De fyra klasskamraterna var vänner, både i skolan och privat. Deras framtidsplaner bestod i att

studera vidare, tre ville utbilda sig till sjuksköterska, den fjärde hade planer på att i första hand studera vidare till läkare, om det skulle visa sig bli svårt fanns tankar på att utbilda sig till sjukgymnast. Andra framtidsplaner som uttrycktes var att åka till Norge och arbeta som undersköterska samt att resa. Att arbeta ett tag innan fortsatta studier innebar att skaffa sig erfarenhet, vilket två uttryckte att de ville. Under sommaren hade alla för avsikt att arbeta som färdigutbildade undersköterskor, antingen på ett äldreboende eller på sjukhuset som uppgavs vara en mer eftertraktad arbetsplats.

Alla fyra respondenter medgav att de upplevde att deras gymnasieutbildning hade förberett dem för ett arbete inom äldreomsorgen. De hade alla någon av sina mor- eller farföräldrar vid livet. Deras relationer till dem skilde sig dock något åt, men ingen antydde någon negativ upplevelse av dessa. En respondent beskrev sin relation till mor - och farföräldrarna som att de var pigga och inte sådana som bodde på äldreboende. En annan beskrev att någon av dess äldre släktingar bodde på äldreboende, men att familjen inte besökte dem särskilt ofta.

Deras gymnasieutbildning innehöll praktik, fem veckor under varje läsår, sammanlagt femton veckor. Under första praktikperioden hade alla varit inom äldreomsorgen, två stycken var det även på sin andra praktik och en av dem var det också på sin tredje. Den respondenten beskrev dock skillnader mellan de olika äldreboendena, där den sista praktikperioden genomfördes utomlands med inriktning mot äldre med psykisk sjukdom och den andra praktikplatsen hade varit ett äldreboende med rehabiliteringsinriktning. De övriga respondenterna hade haft andra praktikplatser sista året, exempelvis neonatalavdelning och barncanceravdelning. Två stycken hade också andra praktikplatser under andra året, vårdcentral och ortopedoperation. Inför sitt sista läsår hade de även fått valt inriktning, två av dem hade valt sjukvård, den tredje hade valt psykiatri och den fjärde hade valt barn och ungdoms sjukvård. Ytterligare två inriktningar som ingen av respondenterna hade valt var utvecklingsstörning och palliativ vård.

Alla hade de erfarenheter av att arbeta inom äldreomsorgen från deras praktikperioder, två stycken berättade att de hade haft semestervikariat inom äldreomsorgen samt att de ibland arbetade extra inom äldreomsorgen, en respondent hade haft sommarvikariat inom hemtjänsten och den fjärde berättade bara att den hade haft praktik inom äldreomsorgen.

8.2. Beskrivningskategorier - uppfattningar av äldre

Här nedan följer två beskrivningskategorier utifrån respondenternas uppfattningar av äldre som bor på äldreboende.

8.2.1. En plats där livet slutat

Denna beskrivningskategori handlar om uppfattningen av att de äldre som bor på ett äldreboende bor på en plats där livet slutat. Det i sig innebär en uppfattning av det liv äldre som bor på ett äldreboende lever.

Under fokusgruppens diskussion framkom det att de som bor på äldreboenden uppfattas som inaktiva, respondenterna beskriver att de äldre inte har någon värdefull fritid. ”Ja, för eftersom han är så aktiv så kan han kännas lite instängd eller inlåst eller vad man säger på ett äldreboende, tappa livsgnistan kanske.” (Anna, 18 år). Vidare beskriver de platsen för detta

inaktiva liv som grått, dött och monotomt med en alldaglig känsla. Äldreboende är ett ställe där de upplever att de äldre blir fast eftersom de ska stanna där tills de dör. De beskriver det som att det inte är deras hem, utan att de är där för att de ska dö, samtidigt beskriver de vid ett senare tillfälle under samtalet att ett äldreboende inte bara ska vara en ändhållplats.

Respondenterna menar att de äldre som bor på äldreboende har en förmåga att ”dra ner varandra”, de beskriver det som att de dementa drar de som är ”friskare” och använder uttrycket; ”man blir som man umgås”. De menar istället att de som är ”friskare” borde få sitta tillsammans för att få ett större utbyte med varandra. Indirekt kan detta tolkas som att respondenterna menar att de som bor på ett äldreboende vill vara sociala samt att de som är ”friskare” inte mår bra av att vara sociala med de som är dementa. Under diskussionen framkommer det att respondenterna menar att de äldre egentligen inte vill bo på ett äldreboende samt att de äldre kan ha svårt att acceptera att de har blivit gamla. Det i sin tur ger utrymme för analysen att äldre inte vill bli gamla samt att boendet på ett äldreboende är förknippat med att vara gammal. En respondent menar att det kan bero på att man inte vill bli gammal i dagens samhälle utan att det är många som exempelvis försöker dölja ålderstecken som rynkor.

Respondenterna ger förslag på hur de äldres boendemiljö kan förbättras genom att exempelvis odla blommor och göra det mer hemtrevligt, detta för att de äldre inte ska känna att de bor på ett äldreboende. Vidare uttrycker de att de tycker synd om de som bor där och att de inte skulle vilja bo där själva. ”Jag tycker lite synd om de som bor där, för jag vill verkligen inte hamna där själv, jag vill inte bli inrullad framför tv:n och lämnad i en timme fram till maten” (Agnes, 18 år). De vill själva inte bli så gamla att de behöver bo på ett äldreboende och de vill heller inte att någon av deras föräldrar ska bo på ett äldreboende. Istället beskriver de hur de äldres integritet kränks av att bo på ett äldreboende och av att vara i den beroendeställning som många är. ”Det som är hemskt också, det känns som att de inte har någon värdighet kvar alls” (Nathalie, 18 år).

8.2.2. Att visa respekt skapar värdighet

En gemensam uppfattning hos respondenterna är att äldre som bor på äldreboenden får en mer meningsfullt tillvaro om de visas respekt. ”Sen känns det som att ifall den här tiden som de bor på äldreboende blir meningsfullt för dem så blir det meningsfullt för mig för då har ju jag bidragit till att de känner så.” (Anna, 18 år).

Ett sätt att skapa värdighet som beskrivs är att inte använda ordvalet blöja då det kan uppfattas som en nedvärdering av de äldre som behöver använda blöja. Under en praktikperiod utomlands blev en respondent varse skillnaden mellan Sverige och det andra landet i fråga. Där tilltalades de äldre som herr och fru, vilket upplevdes som mer respektfullt mot de äldre till skillnad från bemötandet på svenska äldreboenden, där respondenten upplevde det mer nedlåtande. De äldre bör behandlas med respekt eftersom de har varit med om mycket och respondenterna menar att jobbet inte går ut på att ”torka bajs”, utan att istället hjälpa dem med det som de inte klarar själva. En respondent beskriver vidare att det är svårt att tänka sig att de äldre en gång har varit som de själva, det är lätt att tänka att personen alltid har varit gammal och sjuk.

Det är lite svårt tycker jag, att ta hand om någon gammal och ha den vetskapen att en gång var du som jag, det är så naturligt att vara gammal egentligen och man behandlar dem efter att de är gamla och inte efter vilka de är (Amanda, 18 år).

Det handlar återigen om bemötandet, vilket är något som återkommer ofta i diskussionen och vid några tillfällen indikerar samma respondent att de äldre dock är individer som kan bemötas olika. Vissa tycker om en skämtsam jargong medan andra vill ha ett mer försiktigt bemötande, respondenten menar att det är någonting de lär sig att känna av. Det innebär alltså att respondenten menar att äldre inte är en homogen grupp, utan unika individer som vill bli sedda och respekterade utifrån deras egen bakgrund och historia. Det alltså är det som kan upplevas som svårt, vilket citatet vittnar om.

Den roliga delen av arbetet tycker respondenterna är att få skapa en relation till de äldre, de beskriver det som att de blir lite kompis med dem. Detta är även en aspekt av arbetet som de uppfattar som värdeskapande för de äldre, att få social samvaro och någon som vill lyssna på deras gamla historier om hur det var förr. För att ytterligare skapa värdighet berättar respondenterna om ett tankesätt som de ibland tillämpar, det innebär att tänka sig in i olika situationer och fråga sig hur man själv hade velat bli behandlad i samma situation. Detta tankesätt förutsätter dock att de äldre skulle vilja bli behandlade utifrån en annan persons känslor, det skulle kunna innebära att en äldre person blir behandlad olika beroende på vem det är som utför omvårdnadsarbetet. Det förutsätter även att respondenten menar att den själv är facit för hur alla äldre vill bli behandlade, vilket kanske inte alltid stämmer. Dock kan det självklart vara ett bra tankesätt för att förstå situationen och ha lättare för att göra genomtänkta val. Det utgår lite från ordspråket; ”så som du själv vill bli behandlad ska du också behandla andra”. Men hur som helst grundar sig uttalandet på en föreställning om att det är viktigt att skapa värdighet för de äldre i och med att utföra omvårdnadsarbetet på ett sätt som vederbörande själv uppfattar som respektfullt. ”Man vill att de ska leva och inte bara överleva.” (Nathalie, 18 år).

8.3. Beskrivningskategorier – uppfattningar av undersköterskeyrket

Här nedan följer fem beskrivningskategorier utifrån respondenternas uppfattningar av äldreomsorgens undersköterskeyrke.

8.3.1. Ett enkelt arbete

En uppfattning är att omvårdnaden av äldre är den enklaste, mest grundläggande omvårdnaden. Respondenterna menar att det inte spelar någon roll vad du gått för gymnasieprogram för att kunna vårda äldre, utan att det är någonting som väldigt många kan ändå. En respondent förtydligar tanken genom att förklara att man exempelvis inte måste vara bra på matematik, det krävs ingen sakkunskap menar en annan. ”Du lär väl kunna vårda bra då men det är någonting som de flesta kan, det är en väldigt vanlig egenskap.” (Agnes, 18 år). Respondenterna jämför olika gymnasieutbildningar för att tydliggöra och förstärka deras uppfattning. ”Vem som helst kan jobba på äldreboendet när vi har gått tre år, man kan ju inte bli elektriker, vi kan ju inte bli elektriker när vi har gått gymnasiet tre år, eller byggare, snickare eller något.” (Nathalie, 18 år). Respondenterna menar att andra gymnasieprogram

som även leder till en yrkesexamen skiljer sig från deras eftersom vård- och omsorgsprogrammet inte ger några unika färdigheter. Det faktum att det är så menar respondenterna i sin tur påverkar statusen på yrket. Något som också anses påverka statusen är att personalen som arbetar på äldreboenden uppfattas som mindre kompetenta av respondenterna eftersom de har en låg utbildningsnivå.

Samtidigt som respondenterna menar att äldreomsorgens undersköterskeyrke är ett ”slit och släng jobb” som alla klarar av och kan lära sig väldigt enkelt menar de att det inte är alla som klarar av det. ”Det är lätt att göra arbetet men det är inte många som klarar att göra det bra” (Nathalie, 18 år). De menar att det mera hänger på personligheten än utbildningen för hurvida en person utför omvårdnadsarbetet med äldre på ett bra sätt eller inte, de menar att en ”supermänniska” som inte har deras undersköterskeutbildning skulle kunna göra arbetet minst lika bra som dem. Förutsättningen är att det finns ett intresse för arbetet menar en respondent och beskriver hur en vän som arbetar inom äldreomsorgen gör arbetet minst lika bra genom dennes stora intresse. Respondenterna beskriver att de möjligtvis ligger steget före den utbildade ”supermänniskan” eftersom de har praktikerfarenhet av yrket och har läst om de grundläggande sjukdomarna men menar att det inte för den delen behöver göra dem bättre ”i grunden”. Om ”supermänniskan” hade haft samma utbildning som dem menar de att denne hade kunnat vara mycket bättre än vad de är nu. Samtidigt är alla fyra är av den åsikten att det är enklare för dem att få arbete efter gymnasiet som gått ett yrkesprogram inom vård- och omsorg till skillnad från vänner som gått teoretiska program. De uppger att det är lätt att få helgjobb och de känner sig eftertraktade som blivande undersköterskor.

8.3.2. Inget framtidsyrke

En uppfattning som tydligt genomsyrade hela diskussionen var att ett yrkesliv inom äldreomsorgen inte är något framtidsyrke. Ett sätt som detta uppenbarade sig på var att en respondent återkommande talade om dennes praktikerfarenheter ur ett perspektiv som vittnade om att respondenten inte identifierade sig med yrkesrollen. ”Jag tycker det är tråkigt när de pratar om de gamla, alltså i personalgruppen så kan de ibland prata om de gamla. Negativa grejer och så när de gör dem till objekt istället för människor, det är jättesträkigt.” (Agnes, 18 år). Respondenten ställer sig utanför resonemanget, ungefär som att denne inte är en del av det och därför inte har någon möjlighet att påverka arbetet.

Respondenternas förväntningar inför framtiden är att utvecklas och skaffa sig mer kunskap, de vill ”komma någonstans” och inte fastna inom äldreomsorgen, det skulle vara som att stanna i utvecklingen. De vill bli accepterade av både familj och vänner och en framtid inom äldreomsorgen skulle därför ses som ett misslyckande. ”Men, ja, det är lite såhär att; ”Jaha, jag trodde du var kapabel till att jobba med någonting bättre, något mer, för det här kan du redan”. Det känns som att man stannar i utvecklingen.” (Amanda, 18 år). Vidare skulle det anses som konstigt och märkligt om de skulle säga att de ville arbeta inom äldreomsorgen hela sitt liv. Det skulle vara som att säga att de inte har några framtidsplaner, vilket de tycker är viktigt att ha och menar att de av den anledningen absolut ska studera vidare. Dock beskriver de att de trivs med arbetet desto längre de är på en arbetsplats och att ett arbete inom äldreomsorgen är ett bra extraarbete, samt ett arbete som de med fördel kan tänka sig som ett första arbete innan fortsatta studier tar vid. Men de vet många som har ”fastnat”, det vill säga

någon som arbetar kvar trots en slags ofrivillighet till arbetet. De känner en press från både vänner, familj och sig själva att de inte får ”fastna” och bli ”bara undersköterska”. En respondent funderar på om det kanske kan bero på hur det ser ut i dagens samhälle, att det förut var mer accepterat att börja arbeta tidigt och sedan stanna på samma arbetsplats livet ut. Medan att vi idag måste uppnå mera än det, exempelvis att tjäna mycket pengar.

De beskriver vidare arbetet som ett skitjobb där vissa arbetsuppgifter är inte särskilt roliga och menar att även de äldre som bor på äldreboendena tycker att det är ett skitjobb. ”Jag har märkt att de äldre också har lite samma syn, i alla fall där jag har varit; ”Du ska väl inte jobba med det här skitjobbet hela livet”, typ.” (Nathalie, 18 år). Flera anledningar till att det är ett lågstatusarbete beskrivs, främst låg lön och bristande bemanning som leder till stress. De menar att samhället därför har en nedlåtande syn på yrket som gör det mindre attraktivt. ”Jag tror att det är inställningen som samhället har till äldrevården över huvud taget, hade det vart ett upphöjt jobb så hade jag haft mera i åtanke att jobba kvar.” (Amanda, 18 år). De menar vidare att det framförallt är en högre lön skulle höja statusen. ”Men om lönen skulle höjas så skulle inte de ha samma uppfattning tror jag.” (Anna, 18 år). En respondent beskriver att denne skulle kunna tänka sig att arbeta inom äldreomsorgen om kvalitén blev bättre. Med kvalitét beskrivs framförallt ökad bemanning eftersom det skulle ge ett bättre arbetsklimat för de anställda och även bättre omsorg till de äldre, något respondenten skulle uppskatta. I nuläget finns det däremot människor som ”drar ner” äldreomsorgen beskriver respondenten som själv upplevt äldreomsorgen som bristfällig med dåligt rykte.

8.3.3. Förebilder och positiva erfarenheter stärker vårddyrket

Respondenterna beskriver olika fenomen som stärker deras intresse för vården, det kan vara en upplevd gemenskap på en arbetsplats och roliga medarbetare. En respondent berättar om sin första praktikplats: ”Men det var sådan gemenskap på det första stället mellan de som jobbade, dem var så härliga, det var första gången jag kom ut också, jag vet inte om det gör någon skillnad.” (Anna, 18 år). En annan respondent beskriver också sin bästa praktikplats: ”För jag fick följa med och se så mycket, för den praktikplatsen samarbetade med många andra avdelningar, på sjukhuset och sjukgymnastik och arbetsterapeuter och allt, så fick jag följa med och kolla på, lite så.” (Nathalie, 18 år). De beskriver vidare att det är viktigt hurdan handledaren är, eftersom det är det som till stor del avgör upplevelsen från praktikplatsen. De ser själva fram emot att som sjuksköterskor få ta hand om praktikelever och resonerar kring hur en bra handledare ska vara, det är bland annat viktigt att handledaren är utåtriktad och låter praktikeleven få ta egna initiativ på sina egna villkor. Redan nu i sommar tycker en respondent att det ska bli roligt att få lära de som kommer nya till dennes arbetsplats. För något som samma respondent uppger att den saknar är fler unga som arbetar inom äldreomsorgen, det finns ingen jämnårig att ty sig till menar respondenten.

Även media påverkar ungdomarnas syn på äldreomsorgen, där media fungerar som en dålig förebild. De beskriver hur vårdskandaler målas upp i tidningarna, en bild som de till viss del inte håller med om, de medger att det visserligen kan förekomma liknande händelser men inte alls i den utsträckningen som tidningarna ger sken av.

De medarbetare som är duktiga och brinner för sitt arbete ses som förebilder medan de medarbetare som är sura och bittra tvärtom avskräcker ungdomarna. De personer som upplever att de "fastnat" inom yrket är alltså inga bra förebilder. Alla respondenter menar att de respekterar och även i viss mån ser upp till de personerna som arbetar inom äldreomsorgen och genomför ett bra arbete. En respondent beskriver att denne inte ser ner på de som stannar inom äldreomsorgen och tycker om sitt yrke. "Då skulle jag inte tänka att du kan behövas på sjukhuset, utan då tänker jag att du behövs just med de äldre och gör det du ska där, vilket kommer höja äldrevården så mycket för det stället du är på." (Agnes, 18 år). Respondenten menar också att denne själv skulle kunna tänka sig att arbeta inom äldreomsorgen av just den anledningen, att få bidra med en bra stämning som skulle stärka äldreomsorgen.

Under diskussionen framkommer det att det finns en lärare på gymnasieskolan som varit en stor förebild och inspirationskälla för dem. En respondent som önskar utbilda sig till sjuksköterska beskriver en bild av sig själv som sjuksköterska som funnits länge och att den bilden stärkts genom läraren. "Vi har ju en sjuksköterskelärare som vi ser upp till väldigt mycket, eller som jag ser upp till väldigt mycket och vill precis bli som hon i kunskap, jag vill vara som hon." (Agnes, 18 år). De övriga respondenterna håller med, de beskriver denna lärare som en mamma på skolan som de även haft som mentor. Vidare beskrivs läraren ha bidragit till olika former av insikter, exempelvis att det är viktigare att ha ett arbete som är trivsamt än en hög lön. En respondent förklarar att när läraren hade berättat om att denne utfört hjärt- och lungräddningar på många människor hade läraren inspirerat respondenten till att själv vilja vara förberedd inför samma situation. Det märks att detta är en person som har gett ett stort intryck hos eleverna, läraren beskrivs vidare som en vardagshjälte som verkligen brann för sjukvården. "Men den glädjen hon hade för sjuksköterskeyrket, hon var så engagerad och då vart man ju det också." (Amanda, 18 år).

8.3.4. Status bidrar till (o) intresse

En annan uppfattning som framkommer ur diskussionen är att statusen på yrkesrollen och arbetsplatsen har betydelse för intresset, eller snarare bristen på intresse för arbetet inom äldreomsorgen. De respondenter som vill vidareutbilda sig till sjuksköterskor beskriver att en anledning till det är att de vill ha mer avancerade arbetsuppgifter som att exempelvis ta sprutor. Det handlar om att de vill känna sig viktiga och kunna bidra med expertkunskap, vilket de menar att de inte kan inom äldreomsorgen. "Ett undersköterskejobb på ett äldreboende kan ju nästan alla göra, men om jag är specialiserad sjuksköterska så kanske till och med sjuksköterskorna får komma till mig och "hur tänker du här?" då känner man sig viktig." (Amanda, 18 år). De tillskriver sjuksköteyrket mer status än undersköterskeyrket, där bättre lön, mer ansvar och bättre titel är faktorer som spelar in. Det faktum att respondenterna uppfattar sjuksköterskeyrket som mer attraktivt än undersköterskeyrket beror till stor del på att ett arbete som sjuksköterska inte är detsamma som att "fastna", utan att det är ett uppskattat yrke som bygger på aktiva val.

Men ändå fast jag kanske trivs att jobba som undersköterska så vill jag vara sjuksköterska just för att det liksom inte är lika accepterat att fastna i någonting, alla vill komma någonstans och alla har framtidsplaner och drömmar (Amanda, 18 år).

Respondenterna menar dock att undersköterskeyrket borde vara mer accepterat än vad det är eftersom det är få som klarar av att utföra alla arbetsysslor på ett professionellt sätt. Men en respondent menar att även sjuksköterskeyrket har för låg status än vad det förtjänar. En reflektion som framkommer utifrån diskussionen är att en respondent frågar sig om det skulle bli mer eftertraktat att arbeta inom äldreomsorgen om det var sjuksköterskor som utförde arbetet istället för undersköterskor. De övriga respondenterna menar att de nog tror det, för att det är just underskötersketiteln som är förknippat med låg status. Samma respondent menar vidare att det ofta är de som själva arbetar som undersköterskor som ser ner på sitt eget yrke.

Jag tror det är dem som, folk som arbetar som undersköterskor som anser också att undersköterskeyrket är väldigt dåligt, inte dåligt men... En läkare vet ju att han är läkare och är stolt över det. En undersköterska är inte sto... Jag vet inte om hon är stolt över det? (Anna, 18 år).

Respondenterna själva menar att om de skulle stanna som undersköterskor skulle de se det som att de "bara" blev undersköterskor eftersom målet är att studera vidare. Det är tydligt att undersköterskeyrket inte är någonting att vara stolt över.

Fokusgruppens diskussion visar inte bara att respondenterna jämför undersköterskeyrket och sjuksköterskeyrket, utan även att de jämför arbetet inom äldreomsorgen med att arbeta på sjukhus. De menar att de föredrar ett arbete på sjukhuset före ett arbete inom äldreomsorgen, en av anledningarna är att de upplever att de får utvecklas och lära sig mer på ett sjukhus. De beskriver även att det är mer skandaler på äldreboenden än på sjukhus enligt media samt att de som arbetar på ett äldreboende har en lägre utbildning. De menar att det är mer kvalité på ett sjukhus och att det känns mer "proffsigt" att jobba som undersköterska på ett sjukhus än på ett äldreboende. Men de är tveksamma till varför de känner så, för egentligen menar de att det borde vara samma sak. Vilket resulterar i att de delvis bara beskriver det som en känsla och delvis som att det beror på att det är mer avslappnat på ett äldreboende, medan det på ett sjukhus är mer strikt och fler regler. En respondent beskriver att det även beror på att undersköterskor slipper en del arbetsuppgifter på ett sjukhus som de har på ett äldreboende. "Ja och sen på sjukhuset så finns det städare, man städar inte, man tas ifrån det, man känner sig lite över på det. Det känns mer som ett yrke, inte som hushållssysslor eller stöd för en person." (Agnes, 18 år). Det blir alltså tydligt att respondenter menar att undersköterskearbete inom äldreomsorgen inte räknas som ett riktigt yrke i samma utsträckning som sjuksköterskearbetet gör. En annan respondent ger sin tolkning till varför denne vill studera vidare till sjuksköterska istället för att arbeta på ett äldreboende: "Det är som att spela fotboll, man kan spela fotboll utan att tävla och man kan spela fotboll och tävla om man nu vill det." (Anna, 18 år). I viss mån handlar det alltså även om en utmaning, där ointresset inför undersköterskearbetet stärks i och med att det är enkelt och inte innebär någon utmaning.

8.3.5. Gymnasieutbildningen har betydelse för yrkesutövandet

För respondenterna har deras gymnasieutbildning haft betydelse för deras lärande, som i sin tur påverkat yrkeskunnandet och yrkesutövandet. "Ju mer man kan, desto roligare blir det." (Nathalie, 18 år). Samma respondent uppger också att denne har lärt sig mest under

utbildningens praktikperioder, vilket de andra respondenterna håller med om. Samtidigt som det finns respondenter som menar att även de teoretiska kunskaperna har spelat en roll.

Men när man har lärt sig lite om stroke och sådär, så kommer man ju med en väldig självsäkerhet i jobbet än om man inte vet någonting, då är allting nytt. Nu kan man ju komma och tillägga lite när handläggaren säger någonting och sådär (Anna, 18 år).

Respondenterna menar att den kunskapen de fått genom gymnasieutbildningen har lett till att de blivit mer säkra i sitt yrkesutövande. Samt att kunskapen även gjort arbetet mer innehållsrikt, det upplevs exempelvis roligare om de förstår vad som står i journalerna. De berättar att de under gymnasieutbildningen haft ett avsnitt som handlade om äldre, vilket de beskrev som betydelsefullt eftersom de visste att de skulle behöva kunskapen i praktiken. De fick bland annat lära sig om hur de kunde bemöta de äldre, men det menar respondenterna är svårt att lära sig till fullo i skolan eftersom det är någonting som de bättre lär sig under praktiken. En respondent beskriver bland annat att det upplevdes svårt att bemöta de äldre i början och att kunskaperna som denne fått i skolan mer fungerade som en förberedelse för vad som skulle komma på praktiken. De uppger istället att de sista veckorna av praktiken är de bästa eftersom de då lärt sig mer av arbetet, känner sig självständiga och kan ge mer av sig själva.

Respondenterna menar å ena sidan att det går enkelt att lära sig undersköterskeyrket i praktiken men å andra sidan kommer de fram till att de ändå haft användning av den teoretiska kunskapen de fått under sin utbildning. En respondent beskriver exempelvis att det kan vara lättare att tänka rationellt om de kommer med lite kunskap i ryggsäcken. Samma respondent menar vidare att det kan vara ”lätt för dem att säga” att arbetet enbart bygger på sunt förnuft eftersom det sunda förnuftet också måste komma någonstans ifrån, någon har ju faktiskt sagt till dem hur de ska göra menar respondenten. De beskriver att den kunskapen de fått via utbildningen gör att de har någonting att luta sig tillbaka på, som ett skyddsnät. Samtidigt poängterar de att det också handlar om att ha ett genuint intresse för att över huvud taget kunna omsätta utbildningen i praktiken.

Om jag kommer till ett nytt sommarjobb, ett äldreboende som jag aldrig vart på så kan jag ändå komma dit med lite självförtroende eftersom jag har det här bakom oss... så nu känns det liksom, hur ska jag säga, ”man har blivit en vårdare”. De som är intresserade av det har blivit det och de som inte är så intresserade av det har inte blivit det (Amanda, 18 år).

Sammanfattningsvis skulle detta innebära att kunskapen som vård- och omsorgsprogrammet ger skapar den grogrund på vilket intresset kan växa. Saknas intresset kommer alltså inte den fullfjädrade undersköterskan fram.

9. Diskussion

Diskussionen består av två delar, resultatdiskussion där resultatet från studien framhålls i relation till tidigare forskning och pedagogisk teori. Den andra delen består av en

metoddiskussion där valet och utförandet av metod utvärderas och diskuteras genom en kritisk reflektion.

9.1. Resultatdiskussion

Avsnittet resultatdiskussion består av fyra delar, som tillsammans lyfter och diskuterar resultatet.

9.1.1. "Bara undersköterska" – hur uppfattningar skapas och påverkas

Ödman (1998) menar att mentalitetsformeringen är inriktningen hos vår mer eller mindre omedvetna världsbild. Det är ett resultat av att vi lärt oss saker omedvetet genom kryptoinläring, när vi lärt oss handlar vi därefter utan att ifrågasätta. Det skulle kunna sättas i relation till hur uppfattningar skapas och kommer till uttryck. Är det möjligtvis genom mentalitetsformering som uppfattningarna kommer till? Under livets gång har vi lärt oss olika uppfattningar av fenomen eller objekt i vår närhet, exempelvis har vi lärt oss att uppfatta vad som är värdefullt respektive mindre värdefullt (Marton m.fl., 1977). På samma sätt kan vi säga att eleverna i denna studie har lärt sig vad det innebär att ha framtidsplaner, vilka arbeten som är mer värda och därmed förknippade med högre status. Inom den fenomenografiska uppfattningsläran handlar lärande om att genom olika uppfattningar få en föreställning om hur vår omvärld ser ut och hur den fungerar (Marton m.fl., 1977). Ödman (1998) i sin tur kanske hade kallat detta för mentalitetsformering.

Eleverna lär sig hur de uppfattar äldreomsorgen, vi skulle kunna säga att deras uppfattning om äldreomsorgen som lågstatusarbete skapas och upprätthålls genom en form av immanent pedagogik. Där skolan och föräldrar påverkar detta genom att uppmuntra dem till att studera vidare och "bli något mer än bara undersköterska". Utifrån resultatet beskriver eleverna att de lär sig om äldre och äldreomsorgen under främst första året, sedan går de vidare till olika specialiseringar. Utifrån ett immanent perspektiv skulle vi kunna säga att deras historier vittnar om att de även lär sig att äldreomsorgen är en yrkeskategori som man "börjar" inom för att sedan ta sig vidare. Det visar alltså att grunden till uppfattningen om att äldreomsorgen inte är ett framtidsyrke botten i olika immanenta påverkansprocesser från skola, kompisar och föräldrar som sammantaget ger en kryptoinläring kring denna uppfattning. Uppfattningen stärks och bekräftas även av att ingen av dem hade valt specialisering inom utvecklingsstörning och vård i livets slutskede. Även litteraturgenomgången som Lovell (2006) genomförde visar att äldreomsorgen är det minst populära området att göra karriär inom.

9.1.2. Yrkets status - ett mått på vår människosyn

Resultatet visade att respondenterna uppfattade yrket inom äldreomsorgen som oattraktivt och att de som arbetade inom äldreomsorgen ansågs mindre utbildade än de som arbetade på ett sjukhus. För att kunna förstå varför eleverna inte vill respektive vill arbeta med äldre kan det vara idé att först försöka förstå vad de tillskriver äldreomsorgen. Statustrappan hjälper oss att förstå att produktiva människor står över de äldre och oproduktiva i samhället (Närvänen, 2009). Resultatet från detta arbete innefattade elevernas åsikter om att inte själva vilja bli så gamla att de hamnade på ett äldreboende. De beskrev även att det inte var accepterat att vara gammal i dagens samhälle bland annat genom att ålderstecken är något som många försöker

att dölja. Vilken slutsats kan vi dra av det, att äldre är en grupp i samhället som anses mindre värda? Som rent av är diskriminerade? Lovell (2006) beskrev fenomenet ”åldersdiskriminering” och menade att det som bidragit till denna bild delvis kan vara en rädsla för döden och att ungdomar strävar efter fysisk skönhet. Denna åldersdiskriminering skulle kunna förklaras utifrån statustrappan, där äldre är på väg nerför trappan (Närvänen, 2009). Samma trappa skulle kunna stå för vilket värde vi tillskriver människor, de som befinner sig högst på trappan är de som värderas högst medan de som befinner sig lägre ner på trappan värderas lägre. På så sätt skulle statustrappan även vara ett mått på vilken människosyn vi har. Att arbeta med äldre som är gamla och sjuka blir då oattraktivt eftersom de människorna inte har samma status som exempelvis ungdomar som är på väg uppför trappan. Uppfattningen som handlade om att de äldre ska behandlas med respekt för att skapa värdighet skulle kunna förklaras utifrån att de äldre redan i sig själva är mindre värda och därför talar vi i termer om att de ska behandlas med värdighet. Självklart ska alla människor behandlas med värdighet, men sällan hör vi någon diskutera hur vi ska handskas med våra barn för att behålla deras värdighet, för den tycks finnas där av sig självt. Medans äldres värdighet är någonting vi måste arbeta för att tillföra, som om det vore någonting som fattas dem. De kanske tappat den på vägen nerför ålderstrappan.

Vårdyrkets statustrappa kan förklara att ingen vill ha ett arbete som finns längst ner på trappan (Öhman, 2009). Ingen vill identifiera sig med ett lågstatusarbete, i synnerlighet inte unga människor som förväntas ha framtidsplaner. Om vi placerar ett arbete med vårdkrävande äldre längst ner på statustrappan innebär det i förlängningen möjligen att vi ser på den gruppen i samhället som är i behov av stöd och hjälp som mindre värda. Det faktum att olika yrken har olika status blir i sig en uppmaning om hur vi människor ska bli formade, en värdering av vilka egenskaper och kvaliteér som är mest eftersträvandvärda. Hos respondenterna fanns det tankar och kanske även rädslor över att inte passa in, det handlar om normalitet och den åldersrelaterade sociala ordningen. Den upprätthålls genom att vi undviker att bryta mot sociala normer (Närvänen, 2009). Respondenterna var rädda att bryta vissa normer, exempelvis menade de att det skulle anses konstigt om de ville arbeta inom äldreomsorgen hela sitt liv. De bekräftade att det finns olika saker de förväntas göra vid en viss ålder, i deras ålder förväntades de exempelvis ha planer på att studera vidare.

I stället för att arbeta på ett äldreboende vill respondenterna arbeta på sjukhus där de upplever att det är bättre kvalité. De menade att det inte bara handlade om underskötersketiteln, utan att det kändes mer professionellt att arbeta som undersköterska på ett sjukhus än på ett äldreboende. Även detta kan förklaras utifrån statustrappan som återfinns inom vården (Öhman, 2009). Där ungdomarna vill klättra uppför denna och då hellre identifierar sig med det som finns längre upp på trappan, exempelvis sjuksköterskorna. En respondent beskrev att praktikplatsen på sjukhuset gav en känsla av att vara viktig, då denne fick följa med och gå ronder med läkaren. Läkare befinner sig som bekant i toppen på statustrappan, vilket skulle kunna medföra att ett undersköterskearbete som bedrivs i närhet till läkare ges mer status än ett som inte gör det. Den uppmärksamma läsaren kunde även lägga märke till att ett av respondenternas citat vittnade om att läkaren kallades för han och undersköterskan för hon, på det sättet går det självklart även att diskutera statusen i relation till kön. Där vårdyrkets

statustrappa enligt Öhman (2009) handlar om att de olika yrkeskategorierna inom vårdsektorn har olika status beroende av kön. De yrkeskategorier där det finns flest män är de som återfinns i toppen, exempelvis sjukhuschefer och läkare. Medan de som återfinns längst ner exempelvis undersköterskor och städare utgörs av flest kvinnor. Detta bekräftar alltså respondenten i sitt sätt att uttrycka sig.

En annan aspekt som vittnade om att statustrappan har betydelse för hur arbetet uppfattades var typen av arbetsuppgifter. En respondent berättade att denne kände att den hade mer status på ett sjukhus som undersköterska än på ett äldreboende för att de som undersköterskor exempelvis inte behöver städa på ett sjukhus, vilket ingår i deras arbetsuppgifter på ett äldreboende. På ett sjukhus hamnar alltså inte undersköterskorna längst ner på statustrappan för att det där finns arbeten som är lägre rankade. Det skulle kunna vara en förklaringsmodell till att undersköterskearbetet är populärare på sjukhus än på äldreboende.

9.1.3. Bristande förebilder -ingen identifikation till äldreomsorgen

Resultatet visade att eleverna inte identifierade sig med äldreomsorgen, dels visade deras sätt att resonera att de inte ansåg sig vara en del av denna trots att de hade erfarenhet av att arbeta inom äldreomsorgen. Sedan påtalade de även att det inte fanns någon att ty sig till på arbetsplatsen då de flesta som arbetade inom äldreomsorgen var betydligt äldre än dem. Detta skulle kunna innebära att de saknar förebilder inom äldreomsorgen eftersom de samtidigt berättade om en sjuksköterskeförebild som de hade. Bristande förebilder inom äldreomsorgen kan göra det svårare för dem att identifiera sig med äldreomsorgen vilket i sin tur gör yrket mindre attraktivt. Koh (2012) menade att de yrkesverksamma inom vård och omsorg har en stor roll vid attitydförändring och utvecklandet av positiva uppfattningar av och relationer till äldre. Av den anledningen är tankarna om mentorskap som Lovell (2006) har högst relevanta. Lovell föreslår att mentorskap kan fungera som inspiration och vägledning, eftersom de som har passion och entusiasm inför yrket är de som kan uppmuntra ett intresse hos de yngre. Hur viktigt detta är vittnade respondenterna om, då de beskrev att handledarna på praktikplatserna var med och påverkade upplevelsen för hela praktikperioden, ibland med negativ inverkan och ibland i positiv bemärkelse.

Lovell (2006) menade att uppfattningarna av äldre kunde komma från kultur, personliga uppfattningar, värderingar eller media. För att visa att äldre är lika mycket värda som alla andra människor behöver arbetet med dem ges uppskattning, både i media och i lönekuvertet. Respondenterna lyfte bägge delar, de berättade om hur de påverkas av hur media målade upp en avskräckande bild. Visserligen är det viktigt att påtala brister men lika viktigt borde det vara att visa det positiva med äldreomsorgen. Det skulle kunna tänkas bidra till att intresset för arbetet stärks eftersom ungdomarna inte vill bli identifierade med det som står i tidningarna. När det gäller lönen menade respondenterna att denna skulle kunna påverka yrkets status. Det skulle kanske inte på ett direkt sätt påverka kvalitén på vården, men däremot indirekt genom att de som arbetar inom äldreomsorgen känner sig uppskattade för att de gör ett viktigt arbete. Med största sannolikhet skulle det både påverka elevernas motivation till att utbilda sig inom området och deras uppfattningar av äldre, som i sin tur skulle leda till bättre vård för de äldre som bor på äldreboende. Det kanske mest skräckinjagande är om negativa

uppfattningar av äldreomsorgen och av äldre skulle leda till sämre vård på sikt vilket inte är helt omöjligt.

Respondenterna själva hade synpunkter på hur äldreomsorgen bedrevs och därmed även hur den skulle kunna förbättras, exempelvis menade de att den sociala kontakten med de äldre upplevdes som betydelsefull både för de äldre och för dem själva. Den beskrivningskategori som beskriver hur respondenterna uppfattar ett äldreboende som en plats där livet slutat stämmer väl överrens med den studie där Lovell (2006) granskade enkätundersökningar. Den visade att respondenterna tyckte att omvårdnad av äldre var tråkig och bedrevs i en tung och rutinmässig arbetsmiljö. En lugn miljö skulle i stället leda till en bättre vård, eftersom det då finns tidsutrymme att prata med och lära känna patienterna Lovell (2006).

Både Koh (2010) och Diego m.fl. (2008) menar att en exponering av äldre skulle kunna leda till positiva attityder till äldre hos unga människor, detta eftersom det påvisats att de som arbetat eller haft praktik på äldreboenden uppvisar en positiv attitydförändring. Attityderna till äldre har även stärkts i positiv riktning hos ungdomar som bor i en stadsdel med en hög andel av äldre i befolkningen. Respondenterna i detta arbete beskriver att desto längre de arbetar på ett äldreboende desto bättre trivs de, det är en känsla som på sätt och vis kan ha fler förklaringar men en skulle kunna vara att de blir mer vana med de äldre, vilket gör att de trivs bättre. Mot den bakgrunden skulle det gå att dra slutsatsen att deras uppfattningar av och attityder till äldre har blivit mer positiva. Denna aspekt är även en av de fem som ingår i sammanfattningen av forskningsfältet där de gemensamma dragen från de granskade studierna gett underlag för problemområdet och det efterföljande syftet (se figur 1). Det visar att närheten till äldre är viktig för att kunna påverka uppfattningar och attityder, vilket gör att ett förslag som skulle gynna äldreomsorgen är att verka för ett samhälle där äldre kan vara än mer integrerade. Ett exempel är att de får synas mer i media och då i ett positivt sken. Sammanfattningsvis vore förmodligen det mest slagkraftiga om fler äldre kunde fungera som förebilder åt unga exempelvis genom att äldres livshistorier fick utgöra en större plats inom ramen för arbetet på äldreboenden. Det är den del av arbetet som respondenterna i denna studie, i likhet med resultatet från Lovells (2006) studie menade är arbetets guldkant både för dem själva och för de äldre.

9.1.4. Eleverna lär -genom läroplanen

Utifrån läroplanen ska gymnasieskolan vara en plats där eleverna blir stärkta till förmågan att förstå och känna inlevelse för andra människors villkor och värderingsgrunder (Skolverket, 2011). Beskrivningskategorin som tydliggör uppfattningen om att visad respekt skapar värdighet innefattar respondenternas beskrivelse om att det inte handlar om att exempelvis ”torka bajs”, utan att hjälpa en människa med det den inte klarar själv. Det kan ses som ett uttryck för värdeskapande i likhet med Rogans och Wyllies studie (2003) där studenter som ingått i ett utbildningsprogram beskrev hur viktigt det var att inte nedvärdera sysslor som att exempelvis hjälpa en äldre vid toalettbesök. Det handlar inte om sysslan i sig, utan om att behandla människan med värdighet. Uppfattningarna och attityderna till äldre hade förbättrats och hållit i sig under en längre tidsperiod i en studie där åldrandet till stor del hade varit integrerat i läroplanen, därför menar Lovell (2006) att det finns ett behov av en reviderad läroplan. Även Koren m.fl. (2008) menar att desto högre kunskapsnivå studenterna har under

utbildningen desto mer troligt är det att studenterna kommer att fortbilda sig inom området eftersom de blir mer säkra i sin yrkesroll. Respondenterna i denna studie menade att ”Desto mer de kunde, desto roligare blev det”, lärande som genererar i kunskap bidrar alltså till intresset för yrket. Detta i sig borde innebära att det finns belägg för att fortsätta stärka gerontologin genom att utveckla läroplanen.

Utav de fem teman som Rogan och Wyllie (2003) beskriver stämde ett överrens med denna studies beskrivningskategorier, det handlar om ett tema med uppfattningen av att bli och formas till en sjuksköterska. Det stämmer överrens med det som respondenter gav uttryck för i uppfattningen om att gymnasieutbildningen haft betydelse för yrkesutövandet där de vittnar om att de känner att de formats till en vårdare. De som ingick i Rogan och Wyllies (2003) studie hade genomgått ett utbildningsprogram och i detta arbetes studie hade respondenternas gymnasieutbildning lett fram till uppfattningen. Av det skulle vi kunna dra slutsatsen att vård- och omsorgsprogrammet läroplan för yrkesutbildningen har nått ett av sina mål, det vill säga att forma en yrkesidentitet. I den sammanställning som gjorts av viktiga aspekter utifrån forskningsfältet utgör utbildningens och läroplanens betydelse för lärandet om äldre och äldreomsorgen en av dem (se figur 1). Läroplanen beskriver att vård- och omsorgsprogrammet kan leda till ett arbete inom hälso- och sjukvård samt inom socialtjänst och att specifika arbetsplatser är sjukhus, vårdcentral, hemsjukvård, särskilt boende, gruppboende, daglig verksamhet, hemtjänst eller personlig assistent (Skolverket, 2011). Respondenterna bekräftar att läroplanen haft betydelse för lärandet genom att mena att de känner sig redo för denna yrkesroll. Samtidigt pläderar de för att studera vidare, vilket indikerar att ingen av dessa yrkesroller anses speciellt attraktiva.

9.2. Metoddiskussion

Detta avsnitt består av två delar, dels en diskussion om valet av metod för studien och dels en diskussion om studiens kvalitet.

9.2.1. Vald metod

En kvalitativ metod med en tillhörande kvalitativ analys valdes för denna studie eftersom den kvalitativa metoden som bekant syftar till att ge ett djup som kvantitativa metoder har svårare att ge (Denscombe, 2009). Syftet med denna studie var att undersöka uppfattningar och om denna studie hade gjorts med hjälp av en kvantitativ metod och analys hade inte syftet med studien gått att uppnå på samma sätt.

Eftersom det är syftet som styr en undersökningsmetod och analysverktyg användes fenomenografin som inspiration och stöttepelare då det bedömdes att den skulle kunna hjälpa till att beskriva verkligheten med större skärpa och precision än om den inte använts. Men detta innebär även att verkligheten konstruerades på ett eller annat sätt (Sohlberg, 2002). I denna studie har fenomenografin färgat resultatet i och med sina beskrivningskategorier. Det innebär att fenomenografin bidrar till en synskärpa endast ur det perspektivet, vilket krävdes för att nå det djup som var önskvärt. Dock har andra dörrar stängts i och med att andra perspektiv valts bort (Sohlberg, 2002). Detta är som sagt nödvändigt för att kunna göra en djupgående analys, med det är ändå viktigt att ta i beaktning. Det vill säga, analysmaterialet som studien resulterade i analyserades med hjälp av ett fenomenografiskt analysverktyg och

om ett annat perspektiv och analys valts hade ett annat resultat getts men då hade det även blivit en helt annan typ av studie. Detta i sig, alltså att resultatet är fenomenografiskt färgat, var alltså som en hjälp för att bättre svara mot syftet än om inget perspektiv valts. Men det har även som sagt var självklart styrt och format utfallet av studiens resultat

Valet av fokusgrupp som datainsamlingsmetod föll på att det är en lämplig metod när det söks efter kunskap som inte finns enkelt tillgängligt, utan kunskap som utvecklas genom samtalet och reflektionen i gruppen (Rosenqvist & Andrén, 2006). Fokusgruppen är även lämplig när syftet är att studera innehåll så som åsikter, attityder, tankar, uppfattningar och argument (Wibeck, 2000). Sammantaget svarar detta mot studiens syfte mycket väl, varför metoden valdes. Wibeck menar även att en aspekt som är lämplig att studera med fokusgrupp är själva interaktionen, detta hade självklart varit en intressant vinkling, men eftersom det inte var syftet med studien valdes det bort. Det är dock möjligt att det hade kunnat bidra till en ytterligare dimension av resultatet som hade varit väldigt intressant eftersom mycket som sägs inte bara präglas av *vad* som sägs utan också av *hur* det sägs. Metoden valdes även av anledningen att det kan vara enklare att dela med sig av erfarenheter och diskutera ämnen som kan uppfattas som känsliga i grupp. Denna fördel har som bekant även enkät, men i denna studie hade det blivit på bekostnad av djupet i studien. Metoden valdes alltså eftersom den föreföll vara den som med flest fördelar svarade mot studiens syfte.

Den största fördelen med fokusgrupp som metod i denna studie kom att bli den att det uppkom saker ur respondenternas diskussion som inte fanns med i uppsatsförfattarens världsbild. Det var saker som det därför inte skulle kunna gått att fantiserat ihop frågor om, av den anledningen visade sig även fokusgruppen som metod vara mer fördelaktigt till skillnad från den traditionella intervjun. Annars är intervjun en metod som hade kunna svarat mot studiens syfte, men av nämnda anledningar valdes fokusgruppen. Intervjun hade dock kunna haft den fördelen att ungdomarna som utgjorde studiens respondenter inte hade påverkat varandra och det kanske skulle gett mer ”sanningsenliga” berättelser. Men å andra sidan hade då även risken att de inte hade känt sig lika avslappnade och inte berättat allt som de nu berättade om funnits. Respondenterna utgjorde en redan befintlig grupp, vilket nog hade just den fördelen, att de var bekväma med varandra och vågade tala obehindrat inför varandra (Wibeck, 2000). Moderatoren blev på så sätt underlägsen, visserligen har alltid moderatoren ett övertag i och med sin ledarroll då det är denna som styr upplägget. Men eftersom det i detta fall var fyra respondenter och en moderator innebar det att de till antalet och det faktum att de var en sammansvetsad grupp ändå upplevdes som starka i sammanhanget. Det var en positiv effekt eftersom det gav ett avslappnat klimat och troligtvis även påverkade respondenternas benägenhet till att slappna av och tala.

Deltagarantalet övervägdes noggrant innan genomförandet och med facit i hand kändes fyra som ett tillfredsställande antal, fler hade nog skapat mer kaos än gett ökad precision. Det hade dessutom gett ett transkriberat datamaterial som varit svårt att hantera, delvis genom att det blivit svårare att hålla isär respondenterna och höra vem som säger vad och delvis genom att mängden datamaterial förmodligen blivit större vilket hade försvårat analysprocessen mer än vad det hjälpt. Om deltagarantalet skulle varit ett annat hade det snarare fått varit färre, men

det är svårt att säga om färre respondenter hade gett upphov till samma innehållsrika diskussion som det nu gjorde.

I denna studie hade även en genusanalys kunna bidra med en intressant vinkling, eftersom studien utgjordes av en manlig respondent och tre kvinnliga. Möjligtvis finns det förklaringar till deras resonemang i genuspedagogiken, där de kan ha sagt saker utifrån sina olika könstillhörigheter. Men denna analys och diskussion har uteslutits eftersom den manlige respondentens konfidentialitet då inte hade gått att garantera. Av den anledningen har även hans namn ändrats till ett kvinnligt namn och hans ålder har ändrats från nitton till arton i resultatet. Eftersom kravet för urvalet endast bestod i att studiens respondenter skulle vara gymnasieelever vid vård- och omsorgsprogrammets sista läsår hade det ingen betydelse om respondenterna var arton eller nitton år eller om de var män eller kvinnor. Kön- och ålderskorregeringarna har enbart ett forskningsetiskt syfte och bedöms därför inte påverka studiens resultat.

9.2.2. Studiens kvalitet

Egentligen kan denna studie enbart svara på dessa fyra respondenters uppfattningar eftersom studien och därmed även resultatet endast är baserat på dem, vilket inte på något sätt gör resultatet generaliserbart. Det vill säga, det finns inget som säger att dessa uppfattningar som studien resulterade i gäller för alla vård- och omsorgselever. Vetenskapsrådet (2011) menar att det är en viktig insikt vad gäller studiens tillförlitlighet, att överskatta eller vidga resultatets betydelse ger däremot motsatt effekt. Det skapar en ovisshet över resultatets betydelse vilket i sig gör resultatet mindre trovärdigt. Däremot vore det intressant att fortsätta studera området genom samma metod, för att utvidga resultatets betydelse.

Det som dock gör att resultatet har en viss tyngd är att delar av det stämmer väl överrens med tidigare forskning, vilket gör att studien kompletterar forskningsfältet bra. Dessutom är det även fyra respondenter som står för samma uppfattningar vilket även stärker resultatet, men givetvis kan dessa fyra blivit påverkade av varandra i deras respektive utsagor. Det faktum att de dessutom redan var en social enhet gör att de inte bara kan ha påverkat varandra under diskussionen, de har förmodligen redan påverkat varandra genom att de umgås privat och i skolan. Men egentligen behöver inte det vara någon nackdel, då en av poängerna med en fokusgrupp är att deltagarna ska stimulera varandra till att fördjupa samtalet (Denscombe, 2009). Men för att visa studiens trovärdighet är det oerhört viktigt att föra en ärlig diskussion om vad som kan ha påverkat resultatet, samt på vilket sätt det kan ha blivit påverkat (Vetenskapsrådet, 2011).

Det är även viktigt att poängtera att de fyra elever som utgjorde studiens resultat antagligen inte på något sätt står för uppfattningar eller åsikter som är avvikande eller konstiga i relation till samhällsbilden. Vilket innebär att deras tänkande har skapats utifrån de normer och värderingar som redan finns. Det är även en anledning som gör att resultatet är oerhört betydelsefullt, för att på djupet förstå på vilka olika sätt det går att uppfatta arbetet inom äldreomsorgen. Därifrån går det att sätta in resultatet i ett större sammanhang där detta resultat tillsammans med andra studier inom samma forskningsfält tillsammans kan ge en bra bild av elevers och studenters uppfattningar av äldreomsorgen.

Moderatorn påverkade självklart resultatet bara genom dennes blotta existens, vilket möjligtvis hindrade respondenterna från att säga vissa saker, eller tvärtom fick dem att överreagera. Kvale och Brinkmann (2009) menar dock att en av poängerna med kvalitativ metod är att moderatorn tillika uppsatsförfattaren är med och färgar resultatet. I detta fall uppmuntrade moderatorn respondenterna till att utveckla tankegångar genom att återkommande säga ”mm” när respondenterna talade. Detta för att som sagt uppmuntra och bekräfta dem, dock kan det ha bidragit till att respondenterna uppfattade det som att de sade ”rätt” saker och därmed blivit stimulerade till att vidareutveckla utsagor som kanske annars skulle fallit bort. Respondenterna talade ibland till moderatorn istället för att diskutera med varandra, vilket dessa ”mm” även kan ha påverkat till. Detta trots att moderatorn berättat att det var meningen att de skulle tala med varandra, kanske är de i sin undervisning vana att berätta för läraren exempelvis. För att undvika detta hade moderatorn kunna suttit lite utanför gruppen, som en markering att denne inte riktigt tillhörde diskussionen.

De fem aspekterna som bedömdes mest relevanta efter att ett antal studier granskats sammanfattades i en figur över forskningsfältet (se figur 1). Av dessa fem aspekter som sedan bidrog till formuleringen av syfte och frågeställning är det tre som tydligt stämmer överrens med denna studies sju beskrivningskategorier, dessa tre är de aspekter som handlar om förebilder, det bristande intresset och läroplanens betydelse. Här nedan har figuren presenterats igen. För studiens kvalitét har den delvisa samstämmighet betydelse eftersom det stärker denna studies tillförlitlighet och gör dessa delar extra legitima för vidareutvecklingen av dem som återfinns i resultatdiskussionens avsnitt.

Figur 1. Sammanfattning av forskningsfältet.

10. Framtida forskning

Koren m.fl. (2008) menade att det finns begränsat med forskning som har undersökt hälso- sjukvårds studenters attityder och kunskaper om äldre i relation till deras upplevda behov av lärande inom området. Därför kan resultatet från deras studie komma att användas för att utveckla läroplaner i framtiden. Eftersom resultatet från denna studie visade att respondenternas intresse för äldreomsorgen stärktes i och med deras kunskaper från gymnasieutbildningen är detta ett område som behöver vidare forskning. Utifrån undersökningar om hur eleverna uppfattar deras behov av lärande skulle läroplanen sedan kunna utvecklas. Resultatet kan fungera som en plattform för att förstå vilka uppfattningar ungdomar som studerar vård- och omsorgsprogrammet har av äldreomsorgen. Det skulle kunna vara ett bidrag till att anpassa och utveckla undervisningen och läroplanen.

Utifrån resultatet uppkom uppfattningen att respondenterna anser att vem som helst kan arbeta som undersköterska på ett äldreboende medan de inte alls talade om undersköterskearbetet på ett sjukhus på samma sätt. För att ytterligare förstå elevers uppfattningar av äldreomsorgen och undersköterskeyrket i syfte att stärka yrkesrollen inom äldreomsorgen vore det betydelsefullt att fördjupa sig i på vilket sätt uppfattningar av olika undersköterskearbeten kan skilja sig åt samt testa hypotesen om att undersköterskearbetet inom äldreomsorgen är det som är förenat med lägst status.

Ett intressant resonemang som framkom under fokusgruppens samtal och som återfinns inom beskrivningskategorin ”Att visa respekt skapar värdighet” är att respondenten upplevde en skillnad mellan Sverige och ett annat land, där bemötandet och synen på de äldre upplevdes bättre och mer värdigt i det andra landet. I Sverige upplevdes personalen behandla de äldre mer nedlåtande. Koh (2012) kanske är inne på lite samma spår genom att mena att det finns olika kulturella syner på äldre. Hur som helst var det en mycket intressant iakttagelse av respondenten som vore betydelsefull att studera vidare, kanske har vi i Sverige mycket att lära av andra länder i denna fråga.

Vidare vore det värdefullt att fortsätta bedriva forskning inom området som handlar om att skapa en yrkes stolthet, det vill säga att forska kring vilka faktorer som skulle kunna bidra till att yrket ses som ett framtidsyrke. Nu visade resultatet motsatsen, det vill säga att yrket inom äldreomsorgen inte uppfattas och beskrivs som ett framtidsyrke vilket i sig kan komma att bli ett större samhällsproblem i framtiden då det säkerligen behövs fler platser inom äldreomsorgen. Några faktorer framkom i denna undersökning, bland annat vikten av förebilder inom yrket. Det i sig skulle kunna utgöra ett eget forskningsområde med frågeställning om vad en god förebild är och hur en god förebild skapas? Detta skulle vara en hjälp till att fortsätta arbeta för att stärka yrkets status samt attraktiviteten till yrket. Ytterligare intressanta frågeställningar kunde handla om samhällssynen och statusbegreppet, varför jagar vi människor egentligen status? Vad innebär det för oss att tillhöra antingen låg eller hög status? Det handlar troligtvis om saker som denna uppsats berört till viss del, hur vi påverkas av den statusordning som finns och upprätthålls i samhället. Vad vi identifierar oss med påverkas av vad som förväntas av oss.

11. Slutsatser

Av denna studie dras slutsatserna att respondenterna anser att äldreomsorgen är en yrkeskategori som inte anses som ett framtidsyrke, trots att respondenterna själva utbildar sig till undersköterskor vid gymnasieskolans vård- och omsorgsprogram. De beskriver arbetet som enkelt och oattraktivt, delvis på grund av att vem som helst kan utföra arbetsuppgifterna. Äldreboenden ses som en plats där livet inte är värt att levas längre, inte en plats där livet ska sluta utan en plats där livet redan slutat. De äldre ska behandlas med respekt och värdighet, det skulle dock kunna innebära att de äldre inte redan har värdighet utan att det är något som måste tillföras dem. Utifrån statusstrappan går det att förklara hur flera av respondenternas uppfattningar skapas och upprätthålls, exempelvis att äldre ligger längst ner på livets statusstappa samt att undersköterskeyrket ligger längst ner på vårdsyrkets statusstappa. En slutsats är även att undersköterskeyrket på äldreboende är mindre attraktivt än det på sjukhus.

Referenslista

- Agahi, N., Lagergren, M., Thorslund, M., & Wånell, S.V. (2005). *Hälsoutveckling och hälsofrämjande insatser på äldre dar: En kunskapssammanställning*. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Johanneshov: TPB.
- Cohen, L., Manion, K., & Morrison. (2000). *Research Methods in Education (5. Uppl.)* London: Routledge.
- Dahlgren, L.O., & Johansson, K. (2009). Fenomenografi. I B. Fejes, A., Thornberg, R. (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (122-135). Stockholm: Liber AB.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Diego A. Zambrini, B., Moraru, M., Hanna, M., Kalache, A., & Macias Nunez, J.F. (2008). Attitudes Toward the Elderly Among Students of Health Care Related Studies at the University of Salamanca, Spain. *Journal of continuing education in the health professions*, 28 (2), 86–90.
- Jönson, H. (2009). Inledning. I B. Jönson (Red.), *Åldrande, åldersordning, ålderism* (s. 7-17). Linköping Universitet.
- Koh, L.C. (2012). Student attitudes and educational support in caring for older people: A review of literature. *Nurse Education in Practice*, 12 (2012) 16-20.
- Koren, M.E., Hertz, J., Munroe, D., Rossetti, J., Robertson, J., Plonczynski, D., Berent, G. & Ehrlich-Jones, L. (2008). Assessing Students' Learning Needs and Attitudes: Considerations for Gerontology Curriculum Planning. *Gerontology & Geriatrics Education*, 28 (4) 39-56.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys: Exemplet fenomenografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lovell, M. (2006). Caring for the elderly: Changing perceptions and attitudes. *Journal of vascular nursing*, 24 (2006) 22-26.
- Maio, G.R., & Haddock, G. (2009). *The Psychology of Attitudes & Attitude Change*. London: SAGE.
- Marton, F. (red.) (1977). *Inläring och omvärldsuppfattning: en bok om den studerande människan*. Stockholm: AWE/Geber.
- Nationalencyklopedin. 2012-04-04. Klockan 12.30. <http://www.ne.se/gerontologi>

- Närvänen, A.L. (2009). Ålder, livslopp, åldersordning. I B. Jönson (Red.), *Åldrande, åldersordning, ålderism* (s. 18-29). Linköping Universitet.
- Rogan, F., & Wyllie, A. (2003). Engaging undergraduate nursing students in the care of elderly residents in Australian nursing homes. *Nurse Education in Practice*, 3 (2003) 95–103.
- Rosenqvist, M.M., & Andrén, M. (red.) (2006). *Uppsatsens mystik: om konsten att skriva uppsats och examensarbete*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Skolverket. (2011). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*. Stockholm.
- Sohlberg, P., & Sohlberg, B. (2002). *Kunskapens former: vetenskapsteori och forskningsmetod*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Säljö, R. (1989). *Som vi uppfattar det: elva bidrag om inläring och omvärldsuppfattning*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Ödman, P. (1998). *Kontrasternas spel: en svensk mentalitets- och pedagogikhistoria*. ([Ny utg.]). Stockholm: Prisma.
- Öhman, A. (2009). *Genusperspektiv på vårdvetenskap*. Stockholm: Högskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning.

Bilaga1. Missiv

Hej!

Vi människor blir allt äldre och äldre och behovet av äldreomsorg beräknas stiga inom en snar framtid, för att en god omsorg ska kunna garanteras behöver personalbehovet och kompetensen täckas. Din gymnasieskolas vård- och omsorgsprogram har därför blivit utvalt för att delta i en undersökning om studenters uppfattningar av att arbeta inom äldreomsorgen. Undersökningen kommer även att ta upp hur eleverna anser att deras vård- och omsorgsutbildning påverkat deras attityder till äldre och att arbeta inom äldreomsorgen. Undersökningen kommer att äga rum hos elever på vård- och omsorgsprogrammets sista läsår och kommer att utgöra grunden för ett examensarbete på det hälsopedagogiska programmet (C-uppsats).

Visionen är att statusen på yrket inom äldreomsorgen behöver stärkas, denna undersökning blir en del i detta samhällseliga arbete, därför skulle er medverkan vara oerhört värdefull.

De uppgifter som eleverna i undersökningen lämnar kommer att behandlas konfidentiellt, det vill säga att både er skolan och individerna kommer att avidentifieras. Det är frivilligt att delta och undersökningen kan när som helst avbrytas utan anledning oavsett vad som tidigare bestämts.

Undersökningen kommer att utföras genom att jag som undersökningsledare genomför fokussamtal (gruppintervjuer) med ett urval av eleverna samt eventuellt en mindre enkät, undersökningen är planerad att genomföras under vecka 16 eller enligt överrensommelse.

Jag kommer att ringa dig för att diskutera detta närmare, men om du redan nu har frågor är du välkommen att kontakta mig på telefon 073 097 09 96, eller e-post: hhp09ian@student.hig.se

Stort tack för din tid och uppmärksamhet!

Ida Andersson, student på hälsopedagogiska programmet vid Högskolan i Gävle

Handledare: Paula Larsson, adjunkt vid Högskolan i Gävle, avdelningen för Pedagogik. E-post: paalan@hig.se

Bilaga 2. Intervjuguide

Intervjuguiden är utformad som ett stöd för moderatorn vid fokusgruppens diskussion, där de olika delarna som är tänkta under diskussionen presenteras tillsammans med stödpunkter och hjälpfrågor som kan ställas vid behov. Fokusgruppens två stimuli i form av fallbeskrivningar återfinns med kursiverad stil och varje dels beräknade tidsåtgång redogörs i samband med rubrikerna.

Introduktion (10 min)

- Information om moderatorn och undersökningen (kort info om mig och syftet).
- Informera om att det är frivilligt att delta.
- Informera om att allt som sägs behandlas konfidentiellt med respekt för de andra respondenterna.
- Be dem att försöka tala en i taget och att inte viska när någon annan talar.
- Berätta hur tiden är upplagd, ”nu ska jag först prata lite med er sen kommer vi att gå in och diskutera olika teman som vi tar allt eftersom de kommer”.
- Berätta att inget som sägs bedöms utifrån om det är ”rätt” eller ”fel”, det som är viktigt är att säga vad man innerst inne tänker och tycker.
- Berätta att det går att prata på olika sätt, vill man ta exempel utifrån sig själv är det bra, men man kan också prata generellt, exempelvis att ”många verkar tycka att...” jämför med, ”jag tycker att..., eftersom jag..”
- Berätta att det är viktigt att ta upp saker även om de känns självklara samt att berätta utförligt vad de menar. Respondenter som känner varandra väl kan referera till saker och kommunicera på ett sätt som gör det svårt för moderatorn att hänga med eftersom att de redan känner till varandras historier och vet vad de talar om.
- Berätta att poängen är att de ska diskutera med *varandra* och att de då gärna får utveckla sina tankegångar och diskussioner så mycket som möjligt, om de exempelvis tycker olika är det inget som är fel. Men ingenting är tvingande och de kan när som helst avsluta sin medverkan utan att uppge en anledning.

Öppningsfrågor (20 min)

- Ålder, årskurs?
- Hur känner ni varandra, är ni vänner privat?
- Hur ser era framtidsplaner ut? Vad vill ni göra efter studenten?
- Har ni äldre i er närhet, far och mor föräldrar? Träffar ni dem ofta?
- Vilka har arbetat med äldre, var?
- Vilka har arbetat inom äldreomsorgen? Haft praktik, sommarjobb?
- Vad tyckte ni om det arbetet/trivdes ni?
- Är det någon som vill tillägga något?

Tema – äldre (30 min).

- **Case om Sture som på äldre dagar tappat en hel del av sin funktionsförmåga, han har tidigare spelat både tennis och fotboll men klarar nu knappt av att ta sig till och från sin bostad själv.**

Sture är på väg hem efter att ha varit och handlat på den närliggande konsumbutiken. Han skjuter rullatorn framför sig samtidigt som han försöker balansera matpåsen på ena handtaget. Ryggen är krökt och det värker, Sture funderar på om det är såhär det känns att vara gammal, han har nyss fyllt 87 och var fram tills för ett par år sedan i så god form att han då och då följde med barnbarnen för att spela tennis. Men nu, nu är det nog snart slut med mig tänker Sture. Droppen hade kommit i förrgår då hans dotter från småland varit på besök, hon hade frågat om det inte var så att hennes pappa ville flytta till ett äldreboende, då skulle hon ju inte behöva vara så orolig och han skulle få mat och hjälp när så behövdes. Sture grimaserar vid minnet, nog för att ryggen värker och händerna skakar när han sträcker sig för att låsa upp dörren, men än så tänkte han iallafall inte dö.

- Vad tänker/känner ni när ni hör historien om Sture?
- Vad relaterar ni historien med?
- Känner ni igen historien?
- Varför tror ni inte Sture vill bo på ett äldreboende?
- Hur tänker ni om äldre som bor på äldreboende?
- Äldre som bor på äldreboenden behöver ofta hjälp och vård, de är sjuka och gamla. Är det okej att vara sjuk? Att vara svag? Att behöva ta emot hjälp? Vad tycker ni?
- Pratar ni om äldre i er utbildning? På vilket sätt? Är det intressant?
- Är det någon som vill tillägga något?

Eventuellt 10 min bensträckare

Tema – äldreomsorgen (30 min).

- **Case om gymnasietjejen Lisa som direkt efter studenten börjat arbeta inom äldreomsorgen, trivs bra men vågar inte riktigt säga det till kompisarna, utan till dem säger hon att hon planerar att studera vidare.**

Lisa rycker tag i ryggsäcken, ropar hejdå så att det ekar något i den trånga trerummaren som hon bor i tillsammans med sin mamma och lillebror, hon hinner inte vänta på svar förrän dunsen av ytterdörren som går i igen smäller bakom henne. Hon kastar sig upp på cykeln och börjar trampa samtidigt som hon drar djupa andetag från den något kyliga höstluften som hunnit infinna sig. Det är slutet på september och egentligen bara några månader sedan hon stod i vit klänning och studenthatt och sjöng glada sånger med vännerna. Tiden har gått snabbt, hon visste ju redan då att hon skulle sommarjobba på äldreboendet i samma område som hon vuxit upp, dit hon nu var på väg för att göra ett eftermiddagspass. Det hade varit skönt att veta att hon hade ett sommarjobb, det hade faktiskt varit ganska enkelt att få jobbet dessutom. Omvårdnadsprogrammet är sådant, det blir lätt att skaffa sig sommarjobb och extrajobb, iallafall om man vill jobba på ett äldreboende.

Lisa och några av hennes vänner i klassen hade pratat om att ta sommarjobbspengarna och åka iväg på en resa under hösten. Efter det skulle några plugga vidare, sjuksköterska, socionom. Egentligen viste inte Lisa om ville plugga vidare, inte nu iallafall. När sommaren började lida mot sitt slut hade plötsligt chefen kommit in på avdelningen och frågat om hon fick prata med Lisa, hon blev erbjuden ett vikariat, visserligen bara ett år, men ändå. Snabbt och gladeligen hade hon tackat ja, äntligen skulle hon få tjäna egna pengar och börja leva ett självständigt liv. Men nu när Lisa sitter på cykeln och tänker tillbaka minns hon hur det redan samma eftermiddag hade sugit till lite i magen, undrar vad kompisarna skulle säga? Jobba på äldreboende var ju inte direkt ett jobb att skryta med, men hon hade redan en plan. Hon skulle såklart säga att det bara var det här året, sen skulle även hon plugga vidare, till vad viste hon inte. Det hon viste, men som hon hade bestämt sig för att hålla för sig själv var att hon innerst inne trivdes bra på jobbet och att hon egentligen inte hade några planer på att plugga vidare.

- Vad tänker/känner ni när ni hör historien om Lisa?
- Vad relaterar ni historien med?
- Kan ni känna igen er i Lisa?
- Varför tror ni hon agerar som hon gör/inte vågar berätta för kompisarna?
- Upplever ni att det finns en viss status att arbeta med äldre? Är det förknippat med låg status tycker ni?
- Upplever ni att ni vågar säga att ni vill arbeta med äldre eller inom äldreomsorgen om ni skulle vilja det?
- Är det lätt att få jobb inom äldreomsorgen? Hur upplever ni arbetsuppgifterna?
- Skulle ni vilja jobba inom äldreomsorgen?
- Är det någon som vill tillägga något?

Lösningssinriktning (30 min) (Utifrån de ”problem” som uppkommit i diskussionen)

- Varför vill ni/ respektive vill inte arbeta med äldre eller inom äldreomsorgen?
- Vad tror ni har påverkat er att tycka och tänka som ni gör?
- Vad tror ni krävs för att fler ska vilja arbeta med äldre eller inom äldreomsorgen?
- Känns det som er gymnasieutbildning förbereder er för detta arbete?
- Brukar ni prata om "sådant här" i programmet? På vilket sätt? I vilka situationer?
- Är det någon som vill tillägga något?